

"JAG BEHÖVER VARA LITE KRITISK KANSKE"?

- PERSPEKTIV OCH DISKURSER I
DANSLÄRARES UNDERVISNING OCH
PEDAGOGISKA MATERIAL.

Avancerad nivå
Pedagogiskt arbete

Angela Rupertsson

2023-SAMPD-A04

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Mastersprogram i pedagogiskt arbete

Svensk titel: "Jag behöver vara lite kritisk kanske"? – Perspektiv och diskurser i danslärares undervisning och pedagogiska material.

Engelsk titel: "I may need to be a bit critical, perhaps?" - Perspectives and Discourses in Dance Teachers' Teaching and Teaching Materials.

Utgivningsår: 2024

Författare: Angela Rupertsson

Handledare: Per Nordén

Examinator: Viktor Aldrin

Nyckelord: dans, pedagogiskt material, normkritisk undervisning, dansundervisning, kritisk litteracitet, sociokulturellt perspektiv, intervjustudie.

Sammanfattning

Denna studie utforskar perspektiven hos gymnasielärare som undervisar i dans samt analyserar det pedagogiska material som de använder i sin undervisning. Syftet är dels att undersöka vilka pedagogiska perspektiv danslärare intar och hur de integrerar texter och bilder i sin undervisning. Genom att fokusera på dessa aspekter av undervisningen strävar studien efter att belysa hur danslärare stödjer elevernas lärande samt utveckling. Metoden omfattar sex semistrukturerade intervjuer med behöriga danslärare, följt av insamling såväl som analys av deras pedagogiska undervisningsmaterial. Genom ett sociokulturellt teoretiskt ramverk och en kritisk litteracitetsanalys framkommer att historiska samt samtida perspektiv är betydande i undervisningen. Vidare identifierades kroppsliga intersektioner, inklusive kropp, genus och etnicitet, som viktiga i danslärares perspektiv. Analysen visade även på en begränsad användning av text och bilder i den pedagogiska undervisningen, med en tydligare tendens till appropriering genom kroppslig praktik. Trots denna begränsning är danslärares medvetna om fördelarna med text och bildmaterial för elevernas lärande. Genom att integrera sådant material stimuleras elevernas kreativitet och dessutom utforskande av rörelser och koreografier för performativa sammanhang. Dessutom visar undervisningsmaterialet i texter och bilder till en djupare förståelse för kroppens komplexitet samt funktion hos eleverna. Studien visar även att danslärares aktivt reflekterar över problematiken kring dansens historia och traditioner. Genom att adressera dessa ämnen i undervisningen bidrar de till en mer medveten samt kritisk förståelse hos eleverna. Slutligen öppnar denna studie upp för framtida forskning och utveckling inom dansundervisningen, med särskilt fokus på vikten av perspektiv och diskurser. Studien framhåller också betydelsen av att integrera text- och bildmaterial på ett meningsfullt sätt för att främja elevernas lärande och utveckling i gymnasieskolans dansämne. Den betonar dessutom vikten av en undervisningsmiljö som stödjer dessa lärandeprocesser.

Abstract

This study explores the perspectives of high school teachers who teach dance and analyzes the pedagogical materials they use in their instruction. The aim is to investigate both the pedagogical perspectives adopted by dance teachers and how they integrate texts and images into their teaching. By focusing on these aspects of teaching, the study seeks to shed light on how dance teachers support students' learning and development. The method includes six semi-structured interviews with qualified dance teachers, followed by the collection and analysis of their pedagogical materials. Through a sociocultural theoretical framework and a critical literacy analysis, it was revealed that both historical and contemporary perspectives play a significant role in the teaching process. Furthermore, bodily intersections, including

body, gender, and ethnicity, were identified as important aspects of the dance teachers' perspectives. The analysis also showed a limited use of text and images in pedagogical instruction, with a stronger tendency toward appropriation through embodied practice. Despite this limitation, the dance teachers recognize the benefits of text and visual materials for students' learning. Integrating such materials stimulates students' creativity and their exploration of movement and choreography for performative contexts. Moreover, texts and images contribute to a deeper understanding of the body's complexity and function among the students. The study also highlights that dance teachers actively reflect on the challenges surrounding the history and traditions of dance. By addressing these topics in their teaching, they contribute to a more conscious and critical understanding among students. Finally, this study opens up avenues for future research and development in dance education, with particular emphasis on the importance of perspectives and discourses. The study also underscores the significance of meaningfully integrating text and visual materials to enhance students' learning and development in high school dance education. Additionally, it highlights the importance of a learning environment that supports these educational processes.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING OCH BAKGRUND	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
TIDIGARE FORSKNING	7
<i>Hjärnan</i>	7
<i>Kroppen</i>	9
<i>Talet</i>	11
TEORETISKT RAMVERK: SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	14
<i>Centrala begrepp</i>	15
Den proximala utvecklingszonen.....	15
Appropriering.....	15
Kulturella redskap.....	16
METOD	17
Intervjustudie.....	18
Analysmetod: Kritisk Litteracitet.....	18
Urval.....	21
Tillförlighet och giltighet.....	22
Etik.....	22
RESULTAT	24
<i>Del 1: Danslärarnas perspektiv</i>	24
<i>Förr och nu</i>	24
<i>Kroppsliga Intersektioner: kropp, etnicitet, och genus</i>	26
Kropp.....	26
Etnicitet.....	27
Genus.....	27
<i>Yrkesstolthet</i>	28
<i>Sammanfattning av danslärarnas perspektiv</i>	30
<i>Del 2: Danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial</i>	31
<i>Dansmaterial i kroppen</i>	31
<i>Bildbaserat undervisningsmaterial</i>	35
<i>Textbaserat undervisningsmaterial</i>	38
<i>Sammanfattning av danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial</i>	41
DISKUSSION	41
<i>Del 1: Danslärarnas perspektiv</i>	42
<i>Del 2: Danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial</i>	45
<i>Integrering av del 1 och 2</i>	48
Vidare forskning: ögat	49

REFERENSER.....	50
BILAGOR.....	55
Bilaga 1.....	55
Bilaga 2.....	59

INLEDNING OCH BAKGRUND

Gymnasielärare innehar en central roll i unga individers övergång till vuxenlivet. Lärarnas inflytande sträcker sig inte endast till att påverka elevernas tankesätt och värderingar, utan även att bidra till deras ansvarskänsla som individer. Deras undervisning ger en unik möjlighet att påverka elevernas personliga och sociala utveckling, vilket ligger till grund för deras framtida val och dessutom engagemang i samhället. Lärare är förebilder såväl som guider vars interaktion med elever formar en viktig del av det pedagogiska landskapet där ungdomar utvecklar kunskaper, identitet och ansvarstagande. Därmed är lärarnas roll mer än bara överförare av kunskap, de utgör även nyckelaktörer i formandet av kompetenta och ansvarsfulla demokratiska medborgare för framtiden. Denna studie undersöker och analyserar vilka perspektiv danslärare inom gymnasieskolan intar samt vilka texter och bilder de införlivar i sitt pedagogiska undervisningsmaterial. I dansundervisningen, som vanligtvis är fysisk och fokuserar på dans, rörelse samt förståelse, väcks frågan om hur ofta danslärarna faktiskt integrerar texter och bilder i sin undervisning. Möjligheter att dra teoretiska och praktiska lärdomar av hur kunskaper utvecklas samt återskapas, ser vi när vi studerar samspelet mellan en erfaren person och en som är på väg in i verksamheten (Nielsen & Kvale, 2000). Mästarlära kan definieras som utbildning i ett hantverk, ett ämne eller en konst. Denna tradition, där mästar-lärling förekommer, har utforskats av Berggren (2004) och Román (2004), som även studerar tyst kunskapsöverföring, där lärlingen assimilerar vetenskapliga begrepp genom imitation.

Eventuellt kan texter och bilder fungera som ett stöd i sökandet att förstå hur dans manifesteras genom olika kroppar. Skollagen (SFS 2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta samt utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. I läroplanen för gymnasieskolan (2011, s. 1) står det även att: ”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats, som har både en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som verkar där”.

För att hitta relevant forskning som stöd för bakgrund till studien har jag sökt utanför Sveriges gränser. Den forskning jag har granskat är ofta svår att fullt ut förstå och tillämpa i svensk gymnasiekontext. Trots dessa utmaningar kan den ändå ge värdefulla insikter. Ett exempel är en studie från USA och Sydamerika som undersöker konstnärligt lärande och social rättvisa för dansstudenter på högskolenivå. Även om dess direkta relevans för svensk gymnasieutbildning är oklar, erbjuder den viktiga insikter i hur dansundervisning kan kopplas till en djupare förståelse för rasism och socialt ansvar. Wilson och Moffett (2016) undersöker hur konstbaserad forskning kan skapa dialogiska och dynamiska utrymmen mellan olika områden av danskunskap och praxis. I projektet *Same Story, Different Countries*, som fokuserar på rasism i USA och Sydafrika, visar de hur konstbaserad forskning förenar konstnärligt lärande och social rättvisa för dansstudenter och lärare på högskolenivå. Studien, som kombinerar kvalitativa metoder och danspraktiker, visade inte bara att deltagarnas

kunskaper om dans ökade, utan också att deras förståelse för rasism fördjupades och deras känsla av socialt ansvar stärktes. Tre centrala teman identifierades: samhörighet, transformation och egenmakt. Karen Schupps forskning (2024) bidrar även hon med värdefulla insikter om danspedagogik. I sin artikel lyfter hon fram frågor som rör nätverket *Critical Dance Pedagogy* i Storbritannien, vilket utmanar exkluderingar, barriärer och sociala normer inom dansundervisning. Schupp påpekar att många doktorandprogram i USA fortfarande prioriterar västerländska teatrala dansformer, trots en växande rörelse för att avkolonisera dansläroplanerna och inkludera ett bredare spektrum av dansstilar. Hon föreslår en modell som utvecklar doktoranders kompetens som etiskt medvetna danslärare, med förmågan att undervisa ett bredare spektrum av dansformer. Dessa reflektioner är centrala för att främja jämlikhet och inkludering inom dansen, och liknande initiativ kan vara relevanta för svensk gymnasieundervisning i dans. En kritisk danspedagogik kan bidra till att utveckla en mer inkluderande och medveten undervisning, anpassad till Sveriges mångfacetterade kontext. Trots att studierna är genomförda i andra länder, kan deras insikter delvis appliceras på dansundervisningen i den svenska gymnasieskolan. Dock finns ett behov av ytterligare forskning som specifikt belyser den svenska danskontexten. Skolan som social och kulturell mötesplats har ett ansvar att stärka denna förmåga hos alla som verkar där.

Lärare kan i sitt urval av pedagogiskt material medvetet ta olika perspektiv i hur man närmar sig kulturell mångfald. De kan också styra över vilka perspektiv eleverna får ta del av, diskutera och arbeta med i olika material. Ytterligare en studie av Klein, Zestcott och Brenick (2023) visade att deltagarna i studien fortfarande upprätthåller stereotypen att balettdansare är vita medan hiphopdansare är svarta. Denna stereotypiska uppfattning påverkar även förväntningarna på framtida framträdanden inom båda dansgenrerna. Tyvärr dras dansen med balettens danshistoria som länge har givit en vit dansare huvudrollen, vilket har resulterat i en bristfällig representation av balleriner med annan etnicitet. I kontrast till detta har hiphop, med sina rötter i Harlems renässans, erbjudit en plattform där afroamerikanska dansare får mer utrymme. Deras resultat indikerar att förutfattade meningar om ras spelar en betydande roll i hur dans respektive scenkonst uppfattas. Därför är det viktigt att fortsätta undersöka samt diskutera etnicitet och stereotypers inflytande inom detta område för att främja en mer inkluderande även rättvis scenkonst. Forskning som denna studie bygger på kommer att presenteras närmare under avsnittet om tidigare forskning. Där belyses framför allt forskning genomförd i Sverige, med fokus på den dansande kroppen, bedömningspraktiker samt hur danslärare instruerar sina elever.

Dansundervisningen har genom åren fått kritik från Skolverket för bristande fokus på grundläggande värden samt bristande hantering av inflytande, trygghet och studiero. I en artikel om svenska balettskolan i Göteborg framhålls den kritiken, samtidigt som de belyser hur elever utsätts för både fysisk och psykisk kränkning från personalen (Hellström, Sveningsson, 2012). Exempelvis kan elever straffas genom att få lösa knäppar på huvudet om de inte presterar tillräckligt väl, eller så skickas de ut från danssalen om de gäspar. Dessutom uppmärksammas en tendens där de duktigaste eleverna lyfts fram medan de andra får sitta och titta på. Danslärare på gymnasienivå har en central roll i att utveckla elevernas färdigheter inom dans och rörelse. Utöver detta spelar de en viktig roll i att forma elevernas förståelse för elevdemokrati, kulturell mångfald och rasistiska stereotyper. Trots att dansundervisningen betonar vikten av kroppslig förkroppsligande av ämnesinnehållet, kvarstår utmaningar relaterade till representation och inkludering. Genom att fortsätta att utforska och diskutera dessa frågor kan danslärare verka för en mer inkluderande och rättvis scenkonst. Genom att medvetandegöra dessa utmaningar och vara villig att adressera dem kan danslärare fortsätta att utgöra nyckelaktörer i att forma elevernas upplevelse av dans samt deras

förberedelse för framtiden. Med detta i åtanke övergår vi nu till att redogöra för studiens syfte och de specifika frågeställningar som den avser att besvara i nästa avsnitt.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna studie är att undersöka vilka pedagogiska perspektiv danslärare tillämpar i sin undervisning. Studien avser även att analysera urvalet av pedagogiskt material i form av texter och bilder samt vilken undervisningsmiljö detta skapar. Genom att fokusera på dessa aspekter strävar studien efter att belysa hur danslärare stödjer elevernas lärande och utveckling.

Frågeställningar:

1. Vilket perspektiv intar danslärare när de väljer och använder undervisningsmaterial för att tillgodose elevernas utveckling?
2. Vilka diskurser framträder i det pedagogiska materialet som danslärarna använder i sin undervisning?

TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt kommer en översikt över tidigare dansforskning att presenteras. Kapitlet fokuseras på danslärare som undervisar gymnasieelever i dans samt på danslärarstudenter. Det är värt att notera att forskningen om danslärares användning av texter och bilder är begränsad.

¹ Trots att viss forskning belyser danslärares perspektiv i undervisningen, fokuserar den sällan primärt på dessa aspekter. En systematisk genomgång har visat att tidigare forskning som behandlar dessa kombinerade områden är svårt att finna. Det har inte identifierats någon forskning som utforskar detta ämne inom gymnasiekontexten med specifikt fokus på dansundervisning. Vad som framträder efter en genomlysning av aktuell dansforskning är en mängd olika undervisningsperspektiv. Perspektiven på dans kan rubriceras utifrån tre huvudkategorier.

Denna forskningsöversikt är strukturerad genom att jag valt att dela in den tidigare forskningen i tre övergripande kategorier som jag kallar *hjärnan*, *kroppen* och *talet*. Den första kategorin *hjärnan* fokuserar på den kognitiva aspekten av bedömning och dessutom hur den relaterar till kurs- och läroplaner för gymnasiet. Den andra kategorin *kroppen* belyser olika aspekter av danstekniska kunskaper i kroppen. Slutligen, den tredje kategorin *talet* undersöker hur dansläraren verbaliserar dansen, ger instruktioner samt använder talet för att beskriva dansens rörelse. För att stärka genomgången av den tidigare forskningen har jag vid två tillfällen utvidgat sökkategorier till att även inkludera en studie om framtida idrottslärare i Danmark (som även undervisar i dans) samt en undersökning genomförd på yrkesverksamma dansare i Norge. I varje kategori har jag identifierat fyra till fem vetenskapliga artiklar som genomgått kvalitetsgranskning (peer review). Den tidigare forskning jag har använt mig av har publicerats mellan 2010 och 2023. I de följande avsnitten presenteras de tre forskningskategorierna *hjärnan*, *kroppen* och *talet*, följt av en sammanfattning som belyser hur tidigare forskning relaterar till studiens syfte och frågeställningar.

---

¹ Tre databaser som använts för att studera tidigare forskning inom dansfältet är Primo, Libris och Google Scholar.

Hjärnan

I den första kategorin, *hjärnan*, inleder jag med en studie av Styrke (2015) som genomförde en kvalitativ intervjustudie med erfarna danslärare. Styrke utforskade utmaningar och möjligheter vid utveckling av dansundervisningen på en gymnasieskola. När studien genomfördes, hur många danslärare som deltog samt vilken typ av intervjustudie som genomfördes står ej angivet i artikeln. Kopplingen till *hjärnan* etableras genom den medvetenhet som danslärare behöver inneha för att tydligt sammanlänka läroplanen samt dessutom ämnesplanen med lektionsinnehållet. Det är av yttersta vikt att detta görs så klart att eleverna förstår syftet med och inriktningen på deras arbete. Kunskap om hur man undervisar i dansämnet samt förståelse för lärandeprocessen är centrala. I artikeln lyfts allmändidaktik fram för att förstå undervisningsförhållanden och tidens betydelse. Danslärare identifierade utmaningar såsom tid, rum och läroplan samt hur dessa påverkar undervisningen. Genom att inkludera både allmän didaktik såväl som ämnesdidaktik kan vi bättre förstå relationen mellan ämnet, eleven och läraren. Styrke visar genom sin studie att det är svårt att hitta balansen mellan konstnärlig frihet och dessutom pedagogisk struktur vilket är nödvändig för en framgångsrik integration av dansundervisning. Utifrån ett elevperspektiv framhåller Styrke att transparens i hur undervisningen utgår från ämnesplaner uppskattas. Eleverna värdesätter också en mästardimension under lektionstid, där läraren tydligt leder undervisningen.

Andersson (2018) utförde en studie utifrån fyra danslärares levda erfarenheter av bedömningspraxis samt hur den formativa bedömningen genomfördes. Genom intervjuer och ett trilateralt samtal samlar Andersson information till studien som genomförs i Sverige. Det är inte specificerat vilka städer det gäller, vare sig de är storstäder, småstäder eller ögrupper, det framgår inte heller vilken intervjumetod som har använts. Syftet med studien var att genom lärares reflektioner belysa bedömning inom dansutbildningen i svenska gymnasieskolor. Studien undersöker hur de fyra danslärarna reflekterar över de möjligheter som utforskats och svårigheter som de stöter på i sin bedömningspraxis. Andersson betonar att för att bedömningen ska vara meningsfull är tydlighet kring det centrala kursinnehållet och de tillämpade betygskriterierna avgörande i kommunikationen mellan elever och lärare. Vilket centralt innehåll samt vilka betygskriterier dansläraren arbetade med. Denna förståelse i kombination med lärarens öppenhet och anpassningsförmåga leder till en individualiserad, rättvis bedömning. Det är även denna medvetenhet som gör att studien hamnar under kategorin *hjärnan*. För att förstå möjligheter och svårigheter som uppstår vid bedömning kan även kollegiala diskussioner utgöra ett värdefullt verktyg. Stöd till bedömning av dans från Skolverket skulle kunna ges för att ge danslärare i utvecklingen av sin bedömningspraxis. Sådana diskussioner och reflektioner är nödvändiga för den framtida utvecklingen av autentiska bedömningsmetoder inom dansutbildningen, menar Andersson.

Andersson (2014) har även genomfört klassrumsobservationer där fokus ligger på lärares erfarenheter av formativ bedömning av dans. Hur många klassrumsobservationer som genomförs, i vilken stad/städer samt när det sker, framgår inte. Andersson drar slutsatsen att danslärare behöver stärkas av en tydligare kommunikation när det kommer till kursmålen. Anmärkningsvärt i denna studie är att ingen av danslärarna hänvisade till kursens specifika mål i det materialet som de arbetade med. Var eleverna befinner sig i förhållande till målen eller hur eleverna ska fortsätta arbeta mot målen framkommer inte heller i klassrumsobservationerna. Eleverna behövde en klarare förståelse av kursens mål. Även om Andersson noterade att lärarna nämnde målen för kursen, så gavs det inga tydliga beskrivningar av hur lektionen innehåll kopplades till ämnesplanen. Ett exempel som Andersson lyfte fram var de dansrelaterade begrepp som dansläraren använde, men i observationen framgick det inte några förklaringar till dessa begrepp. Eleverna lämnades

ovetandes om vad begreppen betydde såväl som innebar, vilket hindrade dem från att fullt ut förstå och tillgodogöra sig kursens innehåll. Även här spelar *hjärnan* en central roll, då lärare behöver medvetandegöra samt även hjälpa eleverna att förstå vad de arbetar med, utvecklar och hur de kan sätta in dansinnehållet i olika kontexter.

Dahlqvist (2022) genomför design för lärande i en danskonstnärlig process på gymnasiet Estetiska programmets inriktning Dans. I Dahlqvists observationsstudie studerar Dahlqvist den egna praktiken och om den sociala processen har betydelse för att uppfylla Skolverkets kunskapskrav i konstnärlig process, som står inskriven i gymnasiekursen dansgestaltning. I kursen står det att eleven ska utveckla ”Förmåga att ta initiativ, uttrycka idéer och omsätta dem i en konstnärlig process samt att reflektera över konstnärliga processer” (Skolverket, 2010, s. 2). Forskaren själv involverar danseleverna i den estetiska processen, låta dem öva på att skapa danskonst samt aktivt praktisera demokrati i klassrummet. Tio danselever i årskurs 1 deltar i studien. När, hur samt vilken form av observation framgår inte i artikeln. Resultaten visar att danselever som använder en dialogisk metod och får lära sig att sätta ord på en konstnärlig process med framgång kan uppfylla Skolverkets krav på ämneskunskap. Alltså verkar dialogen i klassrummet vara värdefull enligt Dahlqvist. Denna dialog bör implementeras såväl som medvetet arbetas med för att eleverna ska bli medvetna om vinsterna, denna medvetenhet gör att artikel hamnar under forskningskategorin *hjärnan*.

För att sammanfatta kategorin *hjärnan* tar dessa studier ett holistiskt grepp genom att betrakta undervisningen utifrån ett makroperspektiv ner till ett mikroperspektiv. Enligt Wahlström (2015/2016) är denna utveckling särskilt betydelsefull inom ramen för läroplan Gy11 (Skolverket, 2011) för gymnasieskolan och det nya masternivåprogrammet för lärarutbildningen. Anderssons forskning (2014, 2018) ger danslärare flera verktyg för att medvetandegöra ämnesplanerna i dans genom att tydligt kommunicera vilka ämnesområden som arbetas med. Den belyser och tydliggör även begrepp som används i undervisningen samt främjar kollegiala samtal. Ytterligare en studie av Styrke (2012) hamnar under kategorin *hjärnan* då hon i sitt arbete lyfter fram danslärares professionalisering samt utbildning ur ett historiskt perspektiv. Hon förklarar dansens evolution inom svensk gymnasieskola och danslärarutbildning för att belysa förändringar och avgörande ögonblick inom dansundervisningen under 1900-talet. Trots att exakt tidpunkt och plats för hennes studie inte framgår, konstaterar Styrke i sina resultat att undervisningsmetoderna inom dans har utvecklats samt förfinats med en ökad förankring i vetenskapliga teorier. Kategorin *hjärnan* fokuserar på danslärares arbete med gymnasieskolans läroplan, ämnesplaner och bedömning av kursinnehåll. Detta innebär att de analyserar läroplanen utifrån ett samhällsperspektiv ner till den praktiska undervisningen i klassrummet, vilket ger en djupare förståelse för danslärares roll och utmaningar.

Kroppen

I den andra kategorin, *kroppen*, finns återkommande mönster där den tidigare dansforskningen lyfter fram hur danslärare kan belysa och arbeta med olika danstekniker i kroppen. Andersson och Thorgesen (2015) genomför en studie över hur olika kvaliteter i dans lyfts i läroplanen och ämnesplanerna. Denna studie genomförs genom att studera läroplanen Lpf 94 samt läroplanen Gy11 för de svenska gymnasieskolorna. I kurs- och ämnesplanerna för dans definierar de olika danskunskaper som lyfts fram i dokumenten. Hur själva kategoriseringen går till i studien framgår inte, men de gör sedan en fenomenologisk analys av dem. Andersson och Thorgesen redogör för vilka kunskaper eleverna ska utveckla i gymnasiekursen Dansgestaltning 1 samt definierar dessa genom att kategorisera dem samt ge

exempel på vad de kan innehålla. Hur, var såväl som när forskningen genomförs framgår inte. Deras resultat visar att danskunskaper som rörelsekvaliteter, dansanalyser, performance och dansteknik är tydligt definierade i kursen. De kommer även fram till att danslärare bör utveckla en helhetssyn på dans. Detta innebär att integrera kunskap från olika kontexter och ämnesspecifika områden, vilket ger användbara färdigheter och skapar omfattande aspekter. Flera av dessa danskunskaper samt färdigheter behöver förkroppsligas och dessutom, under process, sätta sig i danselevernans kroppar. Därmed har denna forskning fokus på *kroppen* och hamnar under denna forskningskategori.

I nästa studie genomförde Andersson och Ahlstrand (2023) en lärandestudie (learning study) på Hulebäcksgymnasiet i Mölnlycke, i samarbete med danslärare som undervisar på estetiska programmet. Syftet var att analysera och beskriva hur en lärandestudie kan utformas genom att arbeta med ett specifikt danssteg, nämligen den parallella piruetten. Utgångspunkten för dem var variationsteorin, där utmaningen låg i att avgränsa samt undvika att fokusera på för många aspekter samtidigt. Forskarteamet påminde regelbundet varandra om detta. Elevernas positiva respons på att fokusera på en sak i taget tydde på att detta var en ny och gynnsam arbetsmetod för dem. Lärarens kommunikation spelade en avgörande roll för att skapa en passande lektion som gav eleverna möjlighet att utveckla sitt kunnande kring det specifika lärandeobjektet. Dansens komplexitet, där olika aspekter sammanflätas, utgjorde en utmaning när man försökte isolera ett avgränsat lärandeobjekt från andra. Denna studie tillhör forskningskategorin *kroppen* eftersom den fokuserar på elevernas fysiska utförande och lärande inom dansämnet.

Ahlstrand (2015) har även utfört en lärandestudie (learning study) med fyra danslärare som undervisar på estetiska programmet i Tranås kommun. Även de valde ett danssteg som lärandeobjekt, pas de bourrée, ett grundsteg inom dans som kan utföras på olika sätt inom flera dansgenrer som jazzdans, balett och hip hop. Studien bidrar till att utveckla förståelsen för hur kroppen kan bli medveten om användningen av tyngdförskjutningar. Genom att fördjupa arbetet med ett specifikt lärandeobjekt kan man på lång sikt effektivisera inläringen, vilket tydligt framgår av lärarens slutsats att "Man måste ta sig tid för att vinna tid" (ibid. s. 3). Det vill säga, det som eleverna kan utveckla sin förmåga tidigt i undervisningen blir användbart först senare i deras utbildning. Danslärarna fördjupar sig i danspraktiken som underlättar för elevernas fortsatta lärande. Det exakta genomförandet av studien samt dess tidsomfattning framgår inte. Även denna studie hamnar under kategorin *kroppen* då fokus ligger på dansteknik som behöver förankras i kroppen. *Kroppen* blir även framträdande i Ahlstrand (2015) studie då fokus ligger på tyngdförskjutningar i kroppen.

Ytterligare ett exempel på forskning som faller in under forskningskategorin *kroppen* är Lundmark (2010) som undersöker dansimprovisation inom jazzdans tillsammans med danslärarstudenter på Dans- och cirkushögskolan (DOCH) i Stockholm. Det framgår tyvärr inte hur själva forskningsprocessen har gått till och dokumenterats, antal deltagare eller när studien är genomförd. I resultatet framkommer det att improvisation som utgångspunkt bland annat kan generera kroppskontroll, dansteknik, musikaliska tolkningar såväl som konstnärligt uttryck hos studenterna. Dessa resultat landar även de i kategorin *kroppen* då de betonar den fysiska aspekten av dansundervisningen och hur den påverkar elevernas kroppsliga medvetenhet samt förmåga att uttrycka sig genom dans.

Även Roman (2010) genomförde forskning vid Dans- och cirkushögskolan i Stockholm. I sitt arbete genomförde hon en etnografisk studie med hermeneutisk inriktning för att undersöka hur mästarlära och personliga minnen formar lärarrollen samt synen på undervisning. Roman undersökte även vilken roll konsten spelar i dansteknikundervisning. Roman använde sig av minnesmetoden för att utforska värdet av att koppla till tidigare medvetna även omedvetna erfarenheter. Mellan hösten 2002 och våren 2003 utförde hon fyra månaders fältstudier med fyra danslärare, inklusive sig själv, för att dokumentera deras minnesbilder av dansundervisningen. Dessa minnesbilder omfattade konkreta situationer. Roman genomförde även gruppdiskussioner med danslärarna för att identifiera "pedagogiska minnen" även deras syn på konst och pedagogik. Genom att spela in tre lektioner strävade Roman efter att belysa de komplexa aspekterna av undervisningen. Hon hävdar att danslärarna är goda förebilder och betonar vikten av att skapa utrymme för upplevelser, möten samt nyfikenhet. Genom sitt engagemang stimulerar danslärarna eleverna genom delaktighet. Roman betonar att sinnena, minnena såväl som upplevelserna är väsentliga när danslärare strävar efter att utveckla kommunikation och dessutom konstnärlighet. Genom att skapa utrymme för upplevelser och nyfikenhet kan konsten integreras i dansteknikundervisningen på ett meningsfullt sätt. På så sätt blir Romans forskning en viktig bidragsgivare till förståelsen av *kroppen* samt dess roll i dansundervisningen.

I forskningskategorin *kroppen* sammanfattas hur danslärare centralt hanterar överföringen och undervisningen av specifika danssteg, rörelse, konstnärlighet i kroppen och improvisation. Det handlar om hur dessa element kan omfatta olika kvaliteter, inte i en värderande ton, utan snarare i termer av hur rörelsen bör utföras med olika dynamik samt flöde. Dessutom undersöks olika metoder för att uppnå dessa mål inom denna forskningskategori. Inom detta område belyser forskare även upp aspekter som lektionsplanering, kursinnehåll och hur traditioner inom dans förändras över tid. Inom forskningsfältet kring *kroppen* är det återkommande hur danslärare definierar och förkroppsligar olika dansbegrepp och danstekniker. Detta ger en djupare förståelse av kroppens centrala roll som forskningskategori, där både rörelser och de pedagogiska samt kulturella dimensioner som påverkar undervisning och uppfattning av dans står i fokus. Kroppen blir därmed inte bara ett redskap för rörelse, utan också en symbol för kulturella och pedagogiska normer som formar dansens praktik och teori. Danstekniker i kroppen utvecklas genom att arbeta med viktförskjutningar, kroppskontroll, samt fokuserar på elevernas fysiska utförande samt deras lärande inom dansämnet. Forskningskategorin *kroppen* innefattar danskunskaper och färdigheter som behöver förkroppsligas för att eleverna ska kunna integrera dem i sina egna rörelsemönster, muskelminne och uttryck.

Talet

Den tredje och sista av kategorier i den tidigare forskningen är *talet*. Här fokuserar forskningen på verbalisering av dans, instruktioner samt val av ord för att få danselever att förstå och tolka beskrivningen av dans. Hammergren (2016) genomför observationer mellan 2014 och 2015 av dansundervisning och intervjuer av fyra danslärare som arbetar på Dans- och cirkushögskolan i Stockholm. De fyra lärarna undervisar i olika dansgenre. Studien startar hösten 2014 med syfte att undersöka om danspedagogers minskade användning av metaforer korrelerade med deras beskrivningar av verbal kommunikation. Vilken intervjuform Hammergren genomförde framgår inte. Hammergren ser en övergång från ett tidigare metaforrikt språk, med referenser till naturfenomen, till en mer konkret samt funktionsinriktad språkanvändning inom danspedagogiken. Denna förändring av metaforer och användningen av dem kan påverkas av olika danstekniker och dagens estetiska samt koreografiska trender. Klassrumsobservationerna visar tydligt att även de mest konkreta verbala instruktionerna har

förmågan att framkalla kvaliteter i rörelseutförandet. Danspedagogerna betonar vikten av multimodala dimensioner, det vill säga en mångfald av pedagogiska metoder och verktyg som syftar till att integrera olika sinnesintryck, men de tillämpar dessa på varierande sätt. Historiska dimensioner påverkar hur pedagoger uttrycker sig verbalt i danssalen. Förändringar i metaforanvändning relateras till nya estetiska ideal inom danskonsten och i definitionen samt tillämpningen av teknikträning. Vissa lärare som observerats använder ett konkret och tydligt språk för att skapa förändring och uppmuntra eleverna att omvärdera sina invanda rörelsemönster. Genom att använda direkt kommunikation påverkas elevernas tekniska förståelse och förmåga att justera sina rörelser. Andra lärare använder däremot ett mer metaforiskt och bildrikt språk, vilket främjar dansglädje och samtidigt möjliggör utvecklingen av en personlig inre röst hos eleverna. På så sätt tillhandahåller olika pedagogiska tillvägagångssätt både teknisk och kreativ utveckling inom dansundervisningen. Denna forskning hamnar under forskningskategorin *talet* eftersom den belyser den kommunikativa processen mellan danslärare och elever samt hur olika språkliga strategier kan användas för att främja olika aspekter av dansundervisningen och elevernas lärande.

Englund och Sandström (2015) undersöker hur danslärare uttrycker sig verbalt i undervisningssituationer där rörelseträning kombineras med begreppet "uttryck". Forskarna filmar danslektioner som de deltagande danslärarna utför på estetiska programmets danselever. De spelar även in ett samtal med lärarna, i detta samtal spelar de upp vissa delar av lektionerna för att låta lärarna få kommentera deras verbala instruktioner under danslektionen. Samtalet tog ca 80 minuter men genomfördes först två år efter filminspelningarna på grund av den tid det tog innan projektet finansierades. Tidsramen, geografisk plats samt antalet deltagare för hela studien specificeras inte. Eleverna som deltar i undervisningen var 18 år eller äldre. Fynden visar att insikter om rörelsens uttrycksfulla värden till viss del kommuniceras verbalt, men på ett vagt sätt som kan vara svårt för utomstående att tolka. Alternativt används ett metaforiskt språk för att förmedla dessa insikter. Dessutom observerades användning av icke-verbala kommunikationssätt i undervisningen. Detta indikerar att danslärare använder olika strategier för att förmedla kunskap om rörelse och dess relation till begreppet uttryck. En möjlig förklaring till fynden är att dans är ett mycket ungt skolämne jämfört med musik- och konstpedagogik i Sverige, och har därmed inte haft tid att etablera ett didaktiskt språk. En annan anledning är att eleven måste påvisa sina kroppsliga förmågor när personen söker arbete eller till högre utbildning inom dans. Det räcker inte att kunna beskriva dansen i tal eller skrift. Generellt beror det på omständigheter att det verbala språket som används för att förmedla insikter och färdigheter när teknik- och rörelseträning kombineras med "uttryck" känns vagt och allmänt. Skolämnet dans, liksom utbildning i hur man undervisar i ämnet, är som sagt ett relativt nytt fenomen. Elevernas utveckling av danskunskap formas genom kroppen, och det faktum att få insikter förmedlas verbalt innebär inte att det utgör allt som eleverna lär sig. Snarare utvecklas och skapas de mening med hjälp av demonstrationer och själva upplevelsen av att "vara med i dansen". Samt genom att uppleva rörelse som ett uttryck för deras kreativitet och personliga utveckling. Denna forskning faller inom forskningskategorin *talet*, eftersom den lyfter fram den betydelsefulla roll som verbala och icke-verbala kommunikationsformer spelar i dansundervisningen. Studien undersöker hur dessa samspelar för att främja elevernas förståelse av begreppet "uttryck" samt deras inlärningsprocess.

Engel och Schou Jeppesen (2021) har på kandidatprogrammet vid Idrottsuniversitetet i Danmark undersökt utmaningar och möjligheter att uttrycka rörelseerfarenhet samt analys med ord. Hur studien gick till, vilken metod, hur många personer som ingår i studien eller tidsramen för studien framgår ej. Deras studie diskuterar generella aspekter och exemplifierar

dem genom en danspedagogisk syn där Rudolf Labans rörelseteori tillämpas.² Artikeln utforskar hur språket påverkar förståelsen och dessutom kommunikationen av dansupplevelser. Den föreslår att ett kroppsligt förankrat, levtt språk kan komplettera och bredda den professionella terminologin för att uttrycka samt utveckla dansens erfarenhetsdimensioner. Studien betonar vikten av att medvetet hantera konstnärliga utmaningar inom danspedagogik. Vidare uppmuntrar kreativa processer med hjälp av förkroppsligad känslighet för rörelse, språk och mening. Dessutom ifrågasätter författarna traditionen med enbart Labans rörelseterminologi och föreslår en mer mångfacetterad och inkluderande kommunikationsstrategi. Genom att integrera både verbala och icke-verbala uttryck kan danspedagogiken bli mer tillgänglig och berikande för eleverna. *Talet* blir centralt i denna studie då man pekar på dialogiskt förhållningssätt.

Østern och Irgens (2016) genomförde en studie i Oslo, Norge år 2014. Deras forskning utforskade hur en intervention inom danspedagogik och koreografiska processer kunde provocera och diskutera centrala aspekter av dans och dansundervisning i samtiden. Denna konstnärliga forskning fokuserade på yrkesverksamma dansare som under en lördag i november 2014 genomgick en tre timmar lång utforskande intervention. Av de 23 dansarna som deltog ville 22 delta i interventionen och godkände att forskarna använde materialet som genererats för forskningsändamål. Utförandet och analysen av själva interventionen beskrivs inte i detalj; dansarna fick associera och diskutera begreppen koreografiska processer, danspedagogik och samtid i dans. Dokumentationsmässiga detaljer framgår inte heller. Interventionen utforskade hur dialog som teori från organisations- och ledarskapsstudier kunde utmana och berika perspektiven på danspedagogik och koreografiska processer. Resultaten indikerade att interventionen stödde danskonstnärernas etablerade ledartraditioner och stimulerade framväxten av nya perspektiv. Genom de 22 danskonstnärernas röster i denna utforskande studie, tillsammans med insikter från ledarskap och organisationsteori, betonades vikten av danspedagogik och koreografiska processer. De präglas av frihet, dialog och delaktighet. Forskningen framhöll också behovet av ökad medvetenhet samt transformativt lärande, särskilt när dansstudenter formar sina identiteter som framtidens danslärare och koreografer. Denna sista studie kategoriseras under *talet* eftersom den utforskade dialogens potential att förändra och berika förståelsen av danspedagogik samt koreografiska processer.

Inom kategorin *talet* genomsyras forskningen av ett övergripande syfte, nämligen att studera vad danslärare kommunicerar och hur de verbaliserar instruktioner i undervisningssammanhang. En gemensam nämnare i denna forskning är att talet kombineras av danslärare med kroppsliga instruktioner samt deras levda erfarenhet. Den kreativa processen diskuteras i flera av artiklarna och framställs som ett centralt element i dansundervisningen. Den utmanar inte bara danslärare att inkludera elever och dansare i skapandet, utan också att ifrågasätta de traditionella mönster och pedagogiska rutiner och muntliga instruktioner de ofta fastnar i. Genom denna reflektion över den kreativa processen utvecklas en djupare förståelse för hur tal och kroppslig kommunikation samverkar i undervisningen, vilket kan leda till mer effektiva och inspirerande undervisningsmetoder. Det är även viktigt att notera hur användningen av metaforer inom dansundervisningen har förändrats över tid. Tidigare användes metaforer mer symboliskt och abstrakt, medan dagens danslärare ofta föredrar konkreta och vardagliga metaforer för att underlätta elevernas förståelse och inläring. Denna utveckling inom forskningskategorin *talet* visar hur

---

² Rudolf von Labans (1960/1980) rörelseterminologi kan utgöra danssteg som exempelvis gå, snurra, glida och falla samt hur rörelsen samverkar med tid, rum och kraft på olika sätt.

användningen av metaforer speglar det ständiga sökandet efter nya och effektiva sätt att kommunicera dansens komplexitet till eleverna.

Den tidigare forskningen visar hur *hjärnan, kroppen, och talet* ger en stabil grund för gymnasielärare i dans att bygga sin undervisning på. Englund och Sandström (2015) påpekar att dans är ett mycket ungt skolämne jämfört med musik- och konstpedagogik i Sverige, och därför inte har haft tid att etablera ett didaktiskt språk. Danslärare handleder elever till kroppsliga förmågor men när de söker arbete eller högre utbildning inom dans, räcker det inte att kunna beskriva dansen i tal eller skrift. Elevernas utveckling av danskunskap sker främst genom kroppsligt lärande, men även genom verbala inslag, vilket också tidigare forskning visar. Flertalet studier genomförs i storstäder, och Stockholm representeras flera gånger. Vid två tillfälle skriver Ahlstrand (2015) och Andersson och Ahlstrand (2023) att studien utfördes i en mindre kommun, men vanligen framgår inte om forskningen utförts i mindre, medelstora städer eller ögrupper. Tidsramen för den tidigare forskningen är ofta bristfällig, liksom information om vilken typ av studie det rör sig om, till exempel om det är en klassrumsobservation, semistrukturerad intervju eller antalet deltagare.

Med inspiration från tidigare forskning strävar studien efter att fylla en kunskapslucka och bidra till dansforskningen genom att introducera en potentiell fjärde kategori, *ögat*. Genom att komplettera dansundervisningen med danslärares perspektiv, samt hur de integrerar undervisningsmaterial i form av texter och bilder, skapar studien ett utrymme för reflektion inom professionen. Detta ger inte bara nya insikter för danslärare, utan också en fördjupad förståelse för hur text- och bildmaterial kan berika undervisningen på gymnasienivå. Dans, som ofta uppfattas som flyktig genom muntliga instruktioner och kroppsliga demonstrationer som försvinner efter att de sagts eller visats. Möjligen kan undervisningsmaterial i den fjärde kategorin, *ögat*, ge en mer bestående form. För de elever som har svårt att minnas muntliga eller visuella instruktioner kan texter och bilder fungera som ett värdefullt stöd för efterstudier. Vidare presenteras det teoretiska ramverk som ligger till grund för studiens analys.

TEORETISKT RAMVERK: SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV

I detta kapitel presenteras det sociokulturella perspektiv som Lev Vygotskij (1896–1934) kom att lägga grunden till. Inom det sociokulturella perspektivet är samspelet mellan individ och kollektivt avgörande, med fokus på hur individer tillägnar sig samt använder både fysiska och kognitiva resurser. En central idé hos Vygotskij (1986/2023) är att barns utveckling formas av sociokulturella krafter redan från början. En grundläggande tanke inom sociokulturella perspektiv är att kunskaper och färdigheter förbättras genom utvecklingen av olika aktiviteter (Säljö, 2005/2013). Våra kunskaper, begrepp, insikter och färdigheter har således en konkret historia, de har utvecklats och vidare förändrats över tid.

Enligt Säljö (2005/2013) kännetecknas den sociokulturella traditionen av en beskrivningsnivå där människan betraktas både som en biologisk och sociokulturell varelse. Samspelet mellan de biologiskt givna fysiska, psykiska och kommunikativa förutsättningarna utgör grunden för individens sociokulturella utveckling. Vidare skriver Säljö att förmågan att skapa medierande redskap utgör en central del av denna utveckling. Även vid kroppsligt och estetiskt lärande spelar språkliga kategorier en stor roll. Även om utveckling samt lärande övervägande är sociokulturella processer som bevarar kollektivets kunskaper och färdigheter, betonas vikten

av att ge individen utrymme för den egna utvecklingsprocessen. Det är viktigt att individen får betydande möjligheter att utvecklas självständigt inom denna ram. Den enskilda individen är inte bara passiva observatörer, genom sina handlingar bidrar den aktivt till att ständigt omforma och förnya den sociokulturella gemenskapen. Säljö påpekar vidare att lärande är en ständig process där vi konstant delar med oss av vår kunskap till varandra. I vardagliga samtal absorberar vi ny information utan att nödvändigtvis vara medvetna om det. Samarbetet mellan människor utvecklas i olika sammanhang och situationer. Kunskap fungerar som det dagliga verktyg vi använder för att åtgärda problem, och detta bygger på vår befintliga kunskapsbas (2000/2010). Trots att utveckling såväl som lärande är sociokulturella processer som strävar efter att bevara kollektiv kunskap och färdigheter, är det viktigt att ge individen utrymme för sin personliga utveckling. Sociokulturella teorier belyser att läsande och skrivande inte sker i ett vakuum utan är socialt samt kulturellt förankrat med fokus på lärande genom social interaktion (Jusslin & Höglund, 2020). Murphy (2022) pekar på att Vygotskij betonar att samförståelse mellan lärare och elever samt framhäver särskilt rollen som både talat och skrivet språk spelar i att uppnå denna gemensamma förståelse. Han framhöll därför vikten av kamratsamarbete i klassrummet, dialogens betydelse och värdet av frågebaserat lärande för att stärka den gemensamma förståelsen.

Centrala begrepp

I avsnittet som följer presenteras tre begrepp som för denna studie är centrala: *den proximala utvecklingszonen*, *appropriering* och *kulturella verktyg*. Avsnittet avslutas slutligen med en reflektion där det sociokulturella perspektivet relateras till den aktuella studien.

Den proximala utvecklingszonen

Den proximala utvecklingszonen (ZPD) definieras ofta som skillnaden mellan vad ett barn kan åstadkomma på egen hand vidare och vad man kan åstadkomma med en lärares hjälp. Vygotskij (1934/2023) betonar att ZPD inte endast handlar om yttre hjälp, utan även om egen potential att lära sig när det erhåller adekvat stöttning. En djupare förståelse av ZPD är imitationens roll i lärandeprocessen, i detta sammanhang ser Vygotskij (Murphy, 2022) inte imitation som exakt kopiering, utan som att efterlikna en aktivitet under lärandet– detta speglar kärnan i ZPD-konceptet. Därför är den proximala utvecklingszonen, som bestämmer området för övergångar som är tillgängliga för eleverna, en definierande egenskap i förhållandet mellan undervisning och utveckling (Vygotskij, 1934/2023). Vygotskij betonar även att samarbetet mellan barn och vuxna, särskilt i en skolmiljö, utgör den faktiska, proximala utvecklingszonen där eleven gradvis lär sig mer avancerade uppgifter. Dessa aktiviteter kan representera dansrörelser som eleven senare behärskar och genomför med precision samt korrekt dansteknik.

Säljö (2000/2010) beskriver att inom den proximala utvecklingszonen (ZPD) fungerar erfarna individer som vägledare för mindre erfarna, vilket betonar ZPD roll som en ledare av en kulturs sociala praxis. Inom dans, som Jusslin (2019) betonar, ser vi en fysisk representation av ZPD i praktiken. Dans blir här inte bara rörelse utan en kombination av verbala-, visuella-, audio-, rumsliga- och taktila förmågor. Detta undervisningsverktyg, med sin kombination av muntliga instruktioner såväl som förkroppsligande. Genom dans kan elever främja inte bara sin fysiska utan även akademiska, arbetsinriktade och sociala färdigheter.

Slutligen är det viktigt att förstå att ZPD inte bara har relevans inom skolans tidiga år eller inom konstnärliga domäner som dans. Vygotskij (Murphy, 2022) ZPD-koncept har även

varit framstående inom högre utbildning. ZPD skildrar hur studenter lär av varandra och betonar vikten av interaktion med mer kunniga individer för att genom det uppnå självständighet. Detta sociala lärande inom ZPD främjar därmed även ömsesidigt lärande, där deltagarna förbättrar sin förmåga att kommunicera samt dela insikter, vilket i slutändan leder till en djupare förståelse. Praktiska aktiviteter, såsom dans, kombinerade med diskussioner är därför en central del av den proximala utvecklingszonen.

Appropriering

Enligt Vygotskijs vetenskapsfilosofi (2000/2010) befinner sig människor ständigt i en process av utveckling och förändring. Med begreppet appropriera vill Vygotskij fånga den kunskap som framträder när individen samspelar med sina medmänniskor. Genom att studera de intellektuella och praktiska redskap vi har, kan vi se nya mönster samt möjligheter som leder till nya insikter. Vi lär oss ständigt och tar till oss nya verktyg baserat på våra tidigare erfarenheter och färdigheter. Liksom inom dans är Vygotskijs koncept av appropriering centralt när danselever till exempel lär sig rörelser från en danslärare och bygger vidare på sina tidigare erfarenheter av musik såväl som koreografi. Appropriering har en historik; genom att lära sig ett nytt danssteg kan eleven utveckla detta steg genom att till exempel införliva en piruett eller variera tempot samt dynamiken i kroppen. Människor approprierar ny kunskap genom samspel med andra, vilket utgör en central del av både inlärningsprocessen och dans.

Appropriering och den proximala utvecklingszonen flätas på så vis samman. När vi äger kunskap om ett ämne kan vi följa med i ett resonemang och förstå vad en talare eller författare säger men vi behöver tid att träna på momentet för att sedan på egna hand genomföra det. Flera situationer i skolan är av denna karaktär, vi behöver handledning och stöd för att själva kunna genomföra alla de led som krävs för en kompetent användning av kunskap (Säljö, 2000/2010). Säljö lyfter därför fram att skoluppgifter behöver struktureras och dela upp i mindre delar för att eleverna ska få hjälp att se likheter samt skillnader såväl som genom att komma vidare och lösa uppgifter. Murphy (2022) menar att om elever ges lämplig vägledning och resurser kan de approprierar genom att observera samt utveckla förmåga att resonera till en relativt hög nivå. Dansens överlevnad har varit möjlig tack vare en tradition där människor approprierar rörelser och tekniker från varandra, och i skolmiljön sker det oftast genom att elever approprierar dans från sina lärare. Det finns dock andra sätt att lära sig dans. Ångström (2002) förklarar att dans kan nedtecknas genom metoder som labanotation, vilket liknar musikteori där dansens rörelser motsvarar noter. Labanotation är dock en avancerad metod som kräver flera års utbildning både för att kunna läsa och själv nedteckna koreografier.

Kulturella redskap

Kulturella redskap spelar en central roll i den proximala utvecklingszonen (ZPD) och dess teoretiska ramverk. Syftet är att erkänna deras beskrivande kraft vid inlärningsaktiviteter för att förmedla lärande i ZPD (Murphy, 2022). I ett sociokulturellt perspektiv används begreppet kulturella redskap för att diskutera människors utveckling, kommunikation, och lärande. Kulturella redskap som tecken och symboler fungerar som mekanismer för att utveckla högre kognitiva färdigheter. Kulturella redskap kan antingen vara intellektuella, såsom skriftspråk, talat språk samt minnestekniker eller fysiska i form av konkreta artefakter och föremål (Säljö, 2000/2010). Fysiska redskap, även kallade artefakter, inkluderar exempelvis böcker samt musikinstrument. Språket anses utgöra det mest framträdande kulturella redskapet enligt Vygotskij, där mänskliga kulturer utvecklar sina samtliga verktyg för att åtgärda problem (Murphy, 2022). Genom erfarenhet lär sig människor optimala användningsområden för

redskap och strävar efter att integrera dessa lärdomar för fortsatt utveckling (Säljö, 2005/2013).

Samspelet mellan tänkande, handling, artefakter samt lärande är påtagligt, där artefakter kan fungera som förlängningar av människans kropp och intellekt. Artefakter kan både vara fysiska och virtuella. Fysiska artefakter representerar materiella uttryck för tankar såväl som språk, där människor kan inkorporera sina idéer. Å andra sidan kan virtuella artefakter, i dagens digitala era, vara mjukvaruprogram, appar eller digitala plattformar och fungera som kulturella redskap (Karlholm, 2010). Båda dessa artefakter fungerar som resurser i olika sociala praktiker (Säljö, 2005/2013). Dock påverkar dagens teknologiska utveckling användningen av kulturella redskap. Flera moderna artefakter utgör en sammansmältning av fysiska och visuella redskap. Slutligen är kulturella redskap avgörande för att främja kunskaps- och färdighetsutveckling genom att integrera tidigare insikter i vardagliga aktiviteter (Säljö, 2005/2013).

Avslutningsvis kan vi reflektera över hur det sociokulturella perspektivet påverkar förståelsen av mänskligt tänkande, handlande och lärande. Begrepp som proximal utvecklingszon, appropriering samt kulturella redskap spelar en central roll i denna förståelse. Det betonar samspel mellan människor och hur detta samspel kan främja inläring. Inom sociokulturell teori ses inläring som en social process som sker genom interaktion mellan människor. De centrala begreppen valdes med utgångspunkt från ett sociokulturellt ramverk, med tanke på att dansundervisning traditionellt sker i grupp. Samarbetet, utforskandet och det gemensamma dansandet, där elever ofta följer en danslärare, utgör det vanligaste scenariot i danssalen.

I gymnasieskolans programgemensamma danskurser för det estetiska programmet betonas också vikten av samarbete. I Skolverkets kurs Dansgestaltning (2010) anges att eleverna ska utveckla: "förmåga att samarbeta, interagera med andra och vara lyhörda inför olika sätt att förhålla sig till konstnärliga processer" (s. 1). I kursen Dansteknik (2010) framhålls dessutom vikten av: "grundläggande träning av den spatiala förmågan i relation till den egna kroppen och andra medverkande"(s. 2). Relationen mellan det sociokulturella perspektivet och denna studie etableras genom att undersöka hur danslärares perspektiv påverkar undervisningen. Studien fokuserar på hur pedagogiskt material i form av text och bilder kan främja lärande, samt hur detta material påverkar lärmiljön. Eleverna följer och lär av lärare, varandra, eller genom en kombination av båda dessa interaktioner. Vid övervägande av intervjuer som metod i studien blir dessa begrepp särskilt relevanta. Intervjuer möjliggör nära interaktion mellan mig och informanterna, vilket ger en möjlighet att utforska danslärares perspektiv på undervisning samt det pedagogiska material som ligger till grund för deras kunskapsförmedling. Studien stärks av ett sociokulturellt perspektiv, då dans traditionellt lärs ut och praktiseras i grupp. Begreppet appropriering, där danssteg och rörelser överförs från kropp till kropp, utgör en traditionell metod för att instruera dans. Den proximala utvecklingszonen blir central när eleven själv tar ansvar för att kunna utföra danssteg, både utifrån lärarens instruktioner och de demonstrationer som andra elever bidrar med. Jusslin (2019) betonar att ZPD manifesteras i den fysiska danspraktiken. Inom ramen för dansundervisning på gymnasiet undersöks även hur undervisningsmaterial i form av text och bild kan tillägnas av den enskilda eleven. Genom användning av kulturella redskap, såsom bilder och texter, överförs kunskap från lärare till elev.

METOD

I följande kapitel strävar jag efter att åskådliggöra den metod och analysmetod som används i studien. En semistrukturerad intervjumetod tillämpas för att möjliggöra en flexibel och grundlig utforskning av det aktuella ämnet. Denna metod kombinerar fördefinierade frågor med möjligheten att spontant fördjupa sig i informanternas svar, vilket resulterar i en mer nyanserad förståelse av det studerade fenomenet. Efter att intervjuerna genomfördes har de transkriberats för att möjliggöra en analys. Genom denna metod säkerställs att intervjumaterialet kan bearbetas systematiskt, vilket bidrar till att identifiera återkommande teman och mönster i deltagarnas svar. Därmed kan studiens syfte att utforska och förstå de underliggande diskurserna samt perspektiven uppnås på ett tillförlitligt och dessutom omfattande sätt. Kritisk litteracitet har använts som analysmetod för att analysera danslärares pedagogiska undervisningsmaterial. Genom att tillämpa detta analysverktyg granskas inte bara textens yta utan även de underliggande maktstrukturerna och sociala kontexter som utgör textens innebörd. I urvalet av informanter har en noggrann övervägning gjorts för att säkerställa relevans samt representativitet. Fokus riktas mot behöriga danslärare på gymnasienivå för att erhålla specifika perspektiv inom dansundervisning och för att stärka studiens tillämplighet. Informanterna intervjuades under februari 2024 och de arbetar på gymnasieskolor i medelstora städer runt om i Sverige. I samband med intervjun ombads informanten att visa ett urval av undervisningsmaterial i text och bild (vilket efterfrågades i förväg). För att öka studiens tillförlitlighet samt giltighet dokumenteras studiens undersökningsprocess genomgående. Det strukturerade tillvägagångssättet säkerställer att studien mäter det avsedda ämnet. Etiska överväganden genomsyrar hela studieprocessen. Kommunikation av studiens syfte, erhållande av informerat samtycke och skydd av deltagarnas integritet är centrala aspekter. Genom att följa etiska principer enligt Vetenskapsrådet (2017) strävar forskningen efter att genomföras på ett ansvarsfullt och respektfullt sätt.

Intervjustudie

I följande avsnitt strävar jag efter att åskådliggöra den metod och analysmetod som används. I avsnittet redovisas forskning som är av relevans kopplat till syfte och frågeställningarna. Jag kommer först förtydliga för studien centrala forskningsbegrepp. Studiens inriktning på att utforska hur danslärare strategiskt använder texter och bilder i undervisningen för att främja utveckling samt stimulans understryker behovet av en metod som kan omfatta den komplexiteten. I denna kontext framstår den semistrukturerade intervjumetoden som det mest ändamålsenliga valet. Kvalitativa datainsamlingar kräver en metod som kan anpassas till varje unik situation, enligt Kvale och Brinkmann (1997/2014) är det centrala att välja en intervjumetod som är skräddarsydd för studiens syfte. En intervjuguide med fasta frågor och möjlighet för öppna följdfrågor används för att säkerställa relevanta svar. Bryman (1997/2002) förklarar att intervjuaren har en förutbestämd guide med centrala teman samt frågor, men att det även finns en flexibilitet i frågorna. Alltså både att vara lyhörd såväl som att följa upp intressanta teman som deltagarna lyfter.

Semistrukturerade intervjuer öppnar upp för en ökad förståelse och möjlighet för respondenterna att aktivt delta i att forma och fördjupa diskussionen (Ahrne & Svensson, 2011/2022). Denscombe (2000/2018) betonar att svaren utvecklas över tid, vilket understryker metodens organiska samt dynamiska karaktär. Både informanten och intervjuaren deltar i en iterativ process av utforskning och dessutom förtydligande. Alltså kan både informanten och intervjuaren utveckla och dessutom förändra sina frågor samt svar. Fejes och Thornberg (2009/2019) betonar följdfrågornas roll för att uppnå djupare insikter,

vilket stärker argumentet för att den semistrukturerade intervjumetoden ger en rik och mångsidig informationsbas relevant för studiens syfte. Genom att använda en semistrukturerad intervjumetod ackumuleras ett rikt empiriskt material. Dessa intervjuer är relevanta för studien på så sätt att dess data utgår från de frågeställningar studiens önskar ge svar på (se bilaga 2). Analysmetoden, kritisk litteracitet (Lundgren & Damberg, 2015), har sitt ursprung i en kritisk granskning av begreppet litteracitet, som Street (1984) börjar ifrågasätta. Detta innebär en ytterligare dimension av kritisk reflektion och tanke i analysen, vilket kommer att utforskas samt integreras ytterligare i nästa avsnitt. Därmed argumenteras för att studien inte bara tillämpar en beprövad metod utan också en analysmetod som aktivt ifrågasätter etablerade begrepp för att ge en fördjupad och kritisk insikt.

Analysmetod: Kritisk Litteracitet

På 1970-talet väcktes den kritiska undervisningsdiskursen (2015) som en utmaning mot rådande uppfattningar om samhället och skolan. I denna diskurs ansågs kritiskt reflekterande litteracitet vara en nödvändig grund för att marginaliserade grupper ska uppnå medvetenhet samt ta kontroll över sin tillvaro. Den brasilianske pedagogen Paulo Freire, som är central inom detta område, menade att kunskapsinhämtning och reflektion över omvärlden är tätt sammankopplade. I sitt verk "Pedagogy of the Oppressed" från 1972, översatt till svenska som "De förtrycktas pedagogik" (1976/2021), kritiserade han de traditionella synsätten på inläring. Han beskrev dessa synsätt som *sparbankspedagogik*, där eleverna placeras i en passiv mottagarroll. Som en motreaktion mot detta synsätt framhöll han en *frigörande pedagogik* där marginaliserade grupper uppnår medvetenhet och självständighet genom kritisk reflektion. På 1980-talet lägger sedan Brian Street grunden för en djupare och mer kritisk förståelse av litteracitet. Street ifrågasätter de kulturella såväl som maktbundna aspekterna av litteracitet samt utforskar liberalitetens ideologiska aspekter. Street's "Literacy in Theory and Practice" betraktas som ett nyckelverk inom områdena litteratur och utbildning. I sitt verk riktar han särskilt fokus på kulturella kontexter och hur förståelsen av litteracitet skiljer dem åt. I verket kritiserar Street den *autonoma* modellen för litteracitet, vilken framställer läs- och skrivkunighet som en neutral uppsättning tekniska färdigheter, oberoende av kulturell kontext. Som alternativ introducerar han den *ideologiska* modellen där litteracitet ses som en praxis förankrad i särskilda sociala och kulturella sammanhang.

Street påpekar att tidigare forskning ofta felaktigt beskrev icke-västerländska kulturer som "analfabeter" baserat på deras avvikelser från västerländska skrifttraditioner. Han betonar att även dessa kulturer besitter egna djupt inarbetade traditioner inom arbetet med litteracitet. För att verkligen förstå de olika aspekterna av litteracitet inom olika kulturer, föreslog Street etnografiska studier. Denna metod tillåter forskare att närma sig ämnet utan att ta med sina eventuellt egna kulturella fördomar om hur språk och läskunighet utvecklas i andra länder. Vidare framhåller Street hur litteracitet är kopplad till maktrelationer, hur läs- och skrivförmåga undervisas och värderas i ett samhälle som reflekterar även deras maktstrukturer. Att enbart betrakta litteracitet som tekniska färdigheter är en förenkling som riskerar att förbise dess djupgående sociala, kulturella och dessutom politiska dimensioner.

Under 1990-talet uppstod en stark skepsis mot förenklade metoder som lösningar på problemet med läskunighet (Freebody & Luke, 1999). Jusslin och Höglund (2020) påpekar att litteracitet inte enbart är bundet till språkämnen utan har utvidgats till att omfatta flera discipliner. Sådana former av litteracitet inkluderar visuell litteracitet, danslitteracitet och digital litteracitet. När konceptet multilitteracitet introducerades under 90-talet började forskare se litteracitet, inte bara som en enskild förmåga, utan snarare i en mångfald av

litteraciteter. Detta reflekterar insikten att kommunikation kan manifesteras sig genom olika medier samt uttryck, som verbala, visuella, auditiva, kroppsliga och rumsliga, ofta i multimodala kombinationer. I en annan studie betonar Jusslin (2019) vikten av begreppet danslitteracitet. Hon menar att ett ökat fokus på danslärande även kan lyfta fram kroppsligt lärande inom utbildningen. Genom detta kan lärare uppmärksamma sambandet mellan dans och kroppslig kunskap. Kroppsligt lärande handlar inte bara om fysisk rörelse, utan involverar hela individen och interaktionen mellan människor i både sociala samt rumsliga sammanhang.

Kritisk litteracitet belyser, enligt Lundgren & Damberg (2015), vikten av att förstå hur språk alltid påverkas av sociokulturella faktorer som makt, kön, klass och etnicitet. Enligt detta synsätt reflekterar vårt språk de underliggande maktstrukturerna och de normer som finns i samhället. Det handlar alltså inte bara om grundläggande läs- och skrivfärdigheter, utan också om en djupare insikt i hur språk speglar samt påverkar vår uppfattning. Detta inkluderar hur kategorier skapas såväl som vilka egenskaper som tillskrivs dessa kategorier. Enligt Skolverket (2016) omfattar termen text även bilder, symboler, film och multimodala texter. Kritisk litteracitet innebär att kunna tolka texter på ett djupare plan, där att läsa "mellan raderna" innebär att lyfta fram textens underliggande budskap. En ledarsida, som en form av text, antar en diskursiv karaktär där dess innehåll speglar och formar olika maktrelationer inom samhället. Genom en kritisk granskning av denna ledarsida öppnas möjligheten att reflektera över samhälleliga diskurser och individens roll i dessa. Det ger också utrymme för eftertanke kring hur texten på ledarsidan kan påverka samt potentiellt bidra till förändringar i maktstrukturen och samhället som helhet. På så vis blir ledarsidans text en plattform för att navigera och förstå komplexa maktrelationer i samhället. Denna förståelse är speciellt viktig i undervisning av vuxna, där man integrerar kritisk litteracitet i den grundläggande skriftspråksundervisningen. Från ett australiensiskt skolperspektiv beskriver Luke (2000) hur kritisk litteracitet har skapat ett avancerat metaspråk. Detta metaspråk underlättar för australienska elever att förstå och behärska både lexikon och grammatisk struktur på meningsnivå, samt att navigera olika textgenrer. Dessutom knyter det samman språk med dess funktion, text med dess sammanhang, och teman med ideologi. Det integrerar även kulturella verktyg som är specifika för det ämne som undervisas, såsom symboler eller begrepp inom dans. Målsättningen är att skapa en undervisningsmiljö där lärare och elever gemensamt utforskar hur texter formar och påverkar vår uppfattning av världen, kulturen samt våra identiteter. Detta sker ofta med en tydlig ideologisk inriktning. De strävar efter att använda texter som verktyg för att omforma dessa världsåskådningar. Denna nya definition av kritisk litteracitet betonar vikten av att förstå hur texter fungerar, tolka deras syften och inverkan. Den uppmuntrar också elever att kritiskt granska och omformulera de samhällen där de lever och verkar.

De teoretiska diskussionerna och praktiska riktlinjerna har lett till insatser inom klassrumsbaserad kritisk litteracitet, noterar Luke. Det finns ingen fastställd formel för att implementera kritisk litteracitet i klassrummet. Vad som finns är däremot en mängd olika metoder tillgängliga för att analysera texter från populärkultur, media, litteratur och naturvetenskap. I studien undersöks de diskurser som framträder i danslärares pedagogiska material, med kritisk litteracitet som analysmetod.

Syftet är att utforska hur danslärare förhåller sig till texter och bilder samt vilka diskurser som präglar deras undervisning. Begreppet diskurs används här för att beskriva samtal, yttranden eller tal (NE, 2024), och hänvisar till de dialoger och diskussioner som danslärarna ofta lyfter fram i intervjuerna. Michel Foucault menar dock att diskurs innebär mer än detta, den utgör även en institution för kunskap. Diskurser formar inte bara vår uppfattning om verkligheten

genom språkliga och kulturella strukturer, utan påverkas också av dem (1969/2002). Diskurserna förstås som en uppsättning utsagor som formas av de diskursiva strukturer som framträder genom danslärarnas uttalanden.

Analysmetoden som används utgår från Freebody och Lukes (1999) fyra nivåer, vilket möjliggör en systematisering av studiens empiriska material. Denna metod, utvecklad för att främja kritisk litteracitet, fungerar här som ett verktyg för att besvara studiens frågeställningar. De fyra nivåerna består av att (1) *knäcka koder*, (2) *att skapa mening med text*, (3) *att använda texter i dagliga livet* och att (4) *förhålla sig kritiskt och analytiskt till texter* och summeras som fyra litteracitetskompetenser (2015). De fyra stegen bygger på en tolkning av Freebody samt Luke (1999, 2000) och presenteras enligt följande.

Fyra litteracitetskompetenser

- 1. Kodningsmetoder (*Coding Practices*):** I den första litteracitetskompetensen fokuserar man på att ”knäcker koder” i texter, det vill säga att förstå hur texten eller bilden är uppbyggd genom att granska dess markeringar, konventioner och strukturer. Eleven lär sig genom att tillämpa grundläggande skriftliga textfunktioner, såsom alfabetet, ljudordning och meningsstruktur. I bilder behöver man förstå dess kontext där bilden skapats samt konsumeras. Inom dans kan det utgöra en text eller instruktion till balett som bygger på tradition, begrepp och regler. För att förstå strukturen i texten behöver eleven etablera förståelse för balettens grunder och dess dansvokabulär (Freebody & Luke, 1999, 2000).
- 2. Text och betydande praktiker (*Text-Meaning Practices*):** Nästa nivå koncentrerar sig på att förstå de betydelser som texten och bilden förmedlar och hur kulturella referenser påverkar tolkningen. Eleverna utforskar hur idéer i en text eller bild hänger samman samt hur olika kulturella bakgrunder kan influera läsningen, att skapa mening med texten. Studerar vi detta i dans kan en historisk kontext skapa mening. Dansaren får ett djupare perspektiv för en dansgenres historia och hur den har och har haft social såväl som politisk betydelse. Ett exempel på detta kan representera hip hop som skapades ute på gatorna i Bronx under 70-talet. Människor gick samman för att genom konst visa sin frustration mot socioekonomiska skillnader. En elev som tar del av hiphopens kulturella uttryck tar på så vis också del av mycket mer än ett sätt att röra kroppen (Freebody & Luke, 1999, 2000).
- 3. Pragmatisk praxis (*Pragmatic practices*):** Inom den tredje litteracitetskompetensen studeras hur texter eller bildens användning påverkar dess struktur, betydelse och den används i det dagliga livet. Man utforskar även hur den fungerar i olika sociala sammanhang samt förstår hur kulturella och sociala funktioner av text och bild påverkar deras uppbyggnad samt ton. Här kan man studera bilder och texter som sitter uppsatta på väggarna i danssalen. Vilka kroppar samt discipliner möter eleverna dagligen i denna miljö och hur medvetna är danslärare om vilken betydelse dessa har? Bilderna och texterna skulle kunna användas i undervisningen för att skapa debatt och diskutera hur kulturella och sociala funktioner påverkar grupper, tillika individer och i samhället (Freebody & Luke, 1999, 2000).

4. Kritiska praktiker (Critical Practices): Slutligen handlar den fjärde och sista litteracitetskompetensen om att bli textanalytiker och kritiker. En utmanas att ifrågasätta textens neutralitet, identifiera vilka röster som framhävs samt vilka som tystas ned. Dessutom att reflektera över textens avsikt och inverkan. Inom dans kan arbetet med att bli medveten om vilken kropp, genus och etnicitet som framställs i media men även i dansföreställningar vara av stor betydelse. Här kan en även kritiskt studera representationen i dansundervisningens texter, bilder och filmer samt inta olika perspektiv för att bättre förstå såväl som utmana de underliggande budskapen. Genom att bli skicklig på att analysera och kritisera dansen skapas en djupare förståelse för de normer samt värderingar som präglar detta konstnärliga uttrycksmedel (Freebody & Luke, 1999, 2000).

Urval

Studien har genomförts med danslärare verksamma vid gymnasieskolor belägna i medelstora städer. Det innefattar sex (6) stycken behöriga lärare. I studien identifieras tre urvalsstrategier: *icke-slumpmässigt urval*, *bekvämlighetsurval* och *strategiskt urval*. Det urval som används i denna studie är ett strategiskt urval, vilket innebär att redan kända respondenter, yrkesverksamma danslärare, väljs ut. Informanterna är utbildade och legitimerade gymnasielärare med inriktning dans, vilket gör att urvalet uppfyller kraven för ett strategiskt urval (Trost & Hultåker, 1994/2016). De som valdes ut har även varierande antal år i yrket samt befinner sig i olika åldersgrupper. I intervjusituationen ses respondenterna som representanter för den yrkeskategori jag avser undersöka (Fejes & Thornberg, 2009/2019). Urvalet grundar sig i en utgångspunkt att yrkesgruppen har erfarenhet av att komplettera dansundervisningen med texter och bilder. Vidare förmodas danslärarna besitta liknande kompetens och erfarenhet inom dansutveckling för att skapa en dynamisk undervisning. I en kvalitativ intervjustudie som utgår från empiriskt material, bör antalet intervjuer som genomförs vara mellan sex och åtta för att möjliggöra att studien når en form av mättnad. Med mättnad avses när svaren från respondenterna visar ett representativt mönster. Efter att ha intervjuat sex (6) stycken informanter, då empirin i förhållande till studien syfte var mättat, stannade jag intervjufasen. Bortfall (Bryman, 1997/ 2002) är något som togs med i urvalet, reserver har beaktats men kom inte att behövas. Ingen informant tackade nej och ingen bad om att få avsluta studien. Vad gäller respondenternas representativitet kan det även kopplas till den tillförlitlighet som en studie bör innefatta, vilket beskrivs i nästkommande avsnitt.

Tillförlighet och giltighet

Reliabilitet och *validitet* utgör grundläggande begrepp inom kvalitativ forskning samt är avgörande för att säkerställa tillförlitliga och övertygande resultat (Fejes & Thornberg, 2009/2019, Kvale & Brinkmann, 1997/2014). Under hela forskningsprocessen är det viktigt att systematiskt hantera insamlade empirin, det samma gäller vid analysen av data, allt för att säkerställa att resultatet blir trovärdigt och tillförlitligt (Fejes & Thornberg, 2009/2019). För att bevara reliabiliteten krävs kontinuerlig återkoppling till studiens övergripande syfte, forskningsfrågor samt centrala begrepp. Resultaten bör presenteras strukturerat och möjliggöra för andra forskare att replikera studien med samma respondenter för att erhålla jämförbara resultat. I den aktuella undersökningen upplevs reliabiliteten som utmanande att replikera på grund av potentiella variationer i svar, vilket kan härledas till olika omständigheter och individuella faktorer. Det är värt att notera att informanterna i undersökningen är anonyma, vilket ytterligare kan påverka möjligheten att säkerställa reliabilitet i datainsamlingen. Trots detta kan liknande resultat uppnås genom noggrann

tillämpning av intervjumetoden och efterföljande analys men då med andra danslärare (Kvale & Brinkmann, 1997/2014).

I informationsbrevet (se bilaga 1) presenteras övergripande information om studiens syfte och ramar. Den semistrukturerade intervjuguide (se bilaga 2) visar de teman såväl som frågor som användes för att samla in relevanta data och därmed ytterligare fördjupa förståelsen om hur studien operationaliserats. Validitet ger studien en redogörelse och utvärdering av hur väl den faktiskt undersöker det den påstår sig studera. Studien har noggrant utgått från informanternas utsagor och de presenterade vetenskapliga argumenten är väl underbyggda från sociokulturell teori samt kritisk litteracitet. För att säkerställa validiteten har kontinuerlig bearbetning och återkoppling till studiens övergripande syfte varit central, tillsammans med användningen av relevanta begrepp. Det främjar inte bara studiens trovärdighet utan ökar också dess tillförlitlighet. Att bedöma resultatens tillförlitlighet bör därför ses som en kontinuerlig process som sker under hela arbetets gång (Vetenskapsrådet, 2017).

Etik

Etik utgör grunden för moraliskt handlande och kan betraktas som flera medvetna val i forskning, syftande till att fördjupa studien samtidigt som man bevarar respekt för respondenterna. För en framgångsrik och etisk forskning är det nödvändigt att kombinera respekt för deltagarna med insamlingen av högkvalitativt empiriskt material. Kvale och Brinkmann (1997/2014) betonar att det innebär att man upprätthåller en balans mellan att skydda deltagarnas rättigheter såväl som integritet samtidigt som man säkerställer att insamlade data är tillförlitliga och relevanta. Denna balans är avgörande för att genomföra forskning som är både metodologiskt hållbar och etiskt ansvarsfull. De forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2002) nedan syftar till att normera relationen mellan forskare och uppgiftslämnare. Vid konflikt möjliggör de en balans mellan forskningskrav och individens integritet. Principerna utgörs av fyra centrala krav, dessa krav inkluderar *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*:

1. **Informationskravet:** Det första av centrala krav syftar till att studien presenteras innan intervjun påbörjas samt att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan. Ingen deltagare ska behöva uppleva negativa konsekvenser om de väljer att avsluta sitt deltagande i studien. Deltagarna informeras tydligt om deras roll i projektet, de villkor som gäller för deras deltagande och dessutom möjligheten att avsluta sitt deltagande när som helst utan förklaring (Vetenskapsrådet, 2017). Vid en första kontakt informerades informanten om detta och fick ta del av ett informationsbrev (se bilaga 1). Eftersom undersökningen inte innehöll frågor av privat eller etiskt känslig natur, fick informanterna även muntlig information vid första kontakten.
2. **Samtyckeskravet:** I nästa steg innebar det att informanterna ska ge samtycke, i samband med att de skrev på samtyckesblanketten (se bilaga 2) Dessa kommer att förvaras och arkiveras på Högskolan i Borås. Undersökningen genomförs i möjligaste mån inom ramen för deras ordinarie arbetsuppgifter och under vanlig arbetstid (Vetenskapsrådet, 2002). Denna process genomfördes i samråd med de intervjuade. Det innebar att undersökningen i möjligaste mån genomfördes inom ramen för deras ordinarie arbetstid. Alla informanterna är vuxna och därmed myndiga, vilket ger en grund för ansvarsfull medverkan i studien.

3. **Konfidentialitetskravet:** För att uppfylla detta krav ska uppgifter om samtliga personer involverade i undersökningen ges högsta möjliga konfidentialitet. Personuppgifterna ska förvaras på ett sätt som förhindrar obehöriga från att få tillgång till dem (Vetenskapsrådet, 2002). Detaljerad information möjliggör identifiering av enskilda personer, i denna forskning finns det relativt få danslärare på gymnasieskolorna. Därmed vidtogs åtgärder för att försvåra för utomstående att identifiera individer eller grupper. För att säkerställa att ingen utomstående ska kunna identifiera enskilda informanter baserat på uppsatsen har fiktiva namn tilldelats informanterna. Ingen personlig information eller uppgifter som kan koppla informanterna till en specifik arbetsplats i studien. För att ytterligare skydda informanterna har jag även beslutat att inte inkludera det transkriberade materialet som en bilaga. Det är värt att notera att både studien och dess empiriska material alltid kan komma att granskas av personal vid Högskolan i Borås.
4. **Nyttjandekravet:** I det sista av de centrala kraven ska all data uteslutande för användande till forskningens ändamål inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller icke-vetenskapliga syften (Vetenskapsrådet, 2002). Det empiriska materialet kommer att förstöras när arbetet är helt avslutat samt nått nivån godkänt. Denna noggranna efterlevnad av etiska riktlinjer och krav säkerställer integritet såväl som hög kvalitet i forskningen. Uppsatsen samt dess innehåll har genomgått en noggrann bearbetning och diskussion genom handledningar, opponering och examinering. Efter att studien har slutförts och blivit godkänd kommer den att göras tillgänglig för en bredare publik genom publicering, vilket innebär att den kan laddas ner samt delas.

Personuppgifter kommer hanteras i enlighet med GDPR, följaktligen kommer inte sådan information lämnas ut till utomstående (SFS 2018:218). De uppgifter som insamlas kommer behandlas i enlighet med Integritetsskyddsmyndigheten. Uppgifterna kommer hanteras så att ingen utomstående kommer få del av dem, endast användas till det syfte som avsetts med undersökningen, samt att den data som inkommit under studien kommer raderas efter godkänt resultat (Integritetsskyddsmyndigheten, 2021). Det empiriska materialet har lagrats på ett USB-minne i stället för i en molntjänst för att minimera risken för obehörig åtkomst. Datorerna som används i studien är säkrade med lösenord vid inloggning för att ytterligare förstärka säkerheten.

RESULTAT

De genomförda intervjuerna belyser både likheter och skillnader i danslärarnas erfarenheter. Utmaningar och en stark vilja att utveckla sin lärarroll framträder, liksom en stolthet över att arbeta med kroppen som verktyg. När det gäller vilka perspektiv som påverkar deras val och användning av undervisningsmaterial för att stödja elevernas utveckling, identifieras några gemensamma teman. Lärarna betonar behovet av ständig kreativitet och skapande i syfte att berika dansundervisningen, och framhåller att detta främst sker genom kroppsligt arbete. Samtliga informanter påpekar att danslärare kontinuerligt befinner sig i en skapande process där de utvecklar betydande mängder eget material, såsom uppvärmningsövningar, koreografier samt visuellt och textuellt material. De betonar även vikten av att låta eleverna dansa, gestalta och improvisera som ett första steg, för att sedan, eller parallellt med processen, diskutera och problematisera arbetet. Resultatdelen är uppdelad i två huvudsektioner. I *Del 1* presenteras danslärarnas perspektiv utifrån tre centrala teman. *Del*

2 fokuserar på danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial, vilket också delas in i tre kategorier.

Del 1: Danslärarnas perspektiv

Den första delen i resultatet, Danslärarnas perspektiv, fokuserar på hur gymnasielärare uppfattar sin dansundervisning. Tre centrala perspektiv identifieras: *Förr och nu*, *Kroppsliga intersektioner: kropp, etnicitet och genus* samt *Yrkesstolthet*. Här framgår hur lärarnas erfarenheter, kunskaper, praktiska tillämpningar och olika synsätt berikar undervisningen och skapar en stimulerande lärmiljö för eleverna. Varje tema presenterar informanternas reflektioner, utmaningar och diskussioner kring dansundervisningen, med särskilt fokus på respektive perspektiv. Dessa diskussioner bidrar till att eleverna utvecklar en djupare förståelse för dansens roll i samhället samt de komplexa frågor som dansen berör. Ett återkommande tema i intervjuerna är danslärarnas yrkesstolthet, vilken framstår som en central och drivande kraft i deras professionella identitet. Deras engagemang i att diskutera, förändra och medvetandegöra gymnasieelever om dansens utmaningar skapar, enligt informanterna, en gynnsam miljö för lärande och reflektion.

Förr och nu

Det första perspektivet, *Förr och nu*, belyser integrationen av både historiska och samtida perspektiv inom dansundervisningen. En central aspekt i detta tema är danslärarnas reflektioner kring normer, värderingar och representation inom dansen, både ur ett historiskt och ett nutida perspektiv. Vid en granskning av danshistorien framkommer flera problematiska inslag som kräver kritisk belysning och ifrågasättande, vilket illustreras i kommande citat. Trots de omfattande förändringar som har skett, kvarstår vissa traditioner som fortfarande behöver synliggöras och analyseras kritiskt. Diskussionen bland danslärarna kretsar kring de utmaningar som uppstår i relation till dansens historiska arv. Många av danslärarna strävar efter att skapa en inkluderande lärmiljö där traditioner inom dansen blir mer tillgängliga och inbjudande för alla elever. I detta sammanhang problematiserar danslärarna både det historiska och det samtida perspektivet, vilket framstår som centrala inslag i deras undervisning. Dansens kulturella värde betonas, liksom vikten av mångfald, som betraktas som en integrerad del av undervisningen. Detta upplevs som särskilt betydelsefullt för deras pedagogiska arbete. Samtidigt lyfter flera danslärare fram de problematiska inslagen i dansens historia och diskuterar det aktuella ifrågasättandet av dansens roll i dagens samhälle, exempelvis genom kulturell appropriering:

Som gäst i den kulturen, eller som vit, så känns det viktigt att de får med sig vad det kommer ifrån och... har en förståelse för det, så därför så försöker jag, i det vill gärna involvera lite mer historia och kultur.

Anna

Men danshistorien har ju egentligen en väldigt problematisk eller en problematisk historia, i hur den har vuxit fram och hur människor har behandlats på vägen. Och ja, jag är väldigt medveten utifrån vad jag väljer (...) det jag visa för eleverna rent visuellt. Att det ska få finnas (...) både utifrån kön och genus och eller kön. Och ja, etnicitet. Även ålder, funktionsvariation tycker jag också är viktigt att lägga till i det.

Filippa

Alltså, jag tror att i och med att danshistorien är så snabbt framåtskridande, så tror jag det blir svårt att skriva en ny bok. För den kommer liksom att vara omodern om 5 år (...) men däremot en ordentlig, någon ordentlig dansteorisida där expertisen har lagt in.

Bea

Danslärarna betonar även att deras yrke befinner sig i en fas av reflektion och utveckling, där de aktivt strävar efter att anpassa sig till samt hantera de utmaningar och förändringar som präglar danssamhället. Perspektivet berikar undervisningen genom att bidra till en djupare förståelse för dansens roll och de utmaningar som den står inför i dagens samhälle. Begrepp som kulturell appropriering framstår som centrala diskussionsämnen, och informanterna påpekar bristen på forskning inom detta område i relation till dans. Vidare betonar informanterna vikten av att använda trovärdiga källor och resurser i undervisningen för att säkerställa kvaliteten och relevansen i det pedagogiska innehållet:

Alltså kritisk granskning utifrån vad säger det idag 2024 eller (...) liksom en gammal beskrivning utav någonting. Och vad det innebär, vad händer i samtiden då? (...) Vad händer i världen samtidigt så relevans? Klart också rasism, är en jättefråga (...) försöker jag lyfta dem perspektiven och de är ju intrikata det hade varit värre om vi inte pratar om det, så det kommer att bli fel när vi vill. Man kan prata om jazzens historia till exempel då eller man pratar om grunden för hela vår populärkultur och så, så måste man ju beröra den biten och vem som har makt och sa att det pratar vi ganska mycket om. Så vi har ju dom här kropp, genus och etnicitet som jag tycker jag har lutat mig mot i alla år egentligen. Cia

Det kan ju vara föråldrat och förlegat i ett kursmoment, men ändå berika ihop med det nutida för det, uppdaterade. Då tycker jag det är en god tillgång. Eh, är det i en föreställning är det ju inte bra, då får man snacka om det. Erika

Jag reflekterar mer kring, vad är det jag vill att eleverna ska få med sig då så pratar jag om kroppen, genus och etnicitet och så vill jag ha historiskt perspektiv. Då försöker jag hitta någonting som berör det. Och sen är det ju svårt eftersom, vi nämnde här innan, det finns faktiskt så lite. Så jag har ju sparat allt jag har från undervisning och från, från utbildningen. (...) Så att, det vet jag, är trogna källor. Filippa

Jag är ju också väldigt präglade av mitt liksom mitt arv och min utbildning och att jag är en vit medelålders kvinna som har hållit på med detta yrke länge och så. Men jag tror ändå att jag är medveten. Jag är mer medveten idag om jag kanske var för 20 år sedan. Cia

Danslärarna betonar genomgående vikten av att skapa en inkluderande dansmiljö genom att studera både historisk och samtida dans, samt att diskutera de normer som har format dansen över tid. I deras utsagor framträder utmaningen att förklara dansens roll som en integrerad del av vår kultur och dess förändring genom historien. Samtidigt strävar de efter att hålla sig uppdaterade om aktuella händelser inom dansvärlden, både historiskt och i nutid. Medvetna om att dansens historia rymmer både positiva och problematiska aspekter, arbetar de aktivt för att inkludera olika perspektiv i sin undervisning. Deras mål är att belysa dansens fortsatta relevans i dagens samhälle, samtidigt som de kritiskt granskar dess historiska utveckling och nutida uttryck. Trots begränsad tillgång till undervisningsmaterial strävar de efter att erbjuda kvalitativ undervisning och att ge eleverna en mångfacetterad bild av dansens komplexa historia.

Kroppsliga Intersektioner: kropp, etnicitet, och genus

Begreppen kropp, etnicitet och genus utgör centrala perspektiv i arbetet med dans på gymnasienivå. Dessa *Kroppsliga intersektioner* inom dansområdet skapar stora möjligheter att diskutera dans som konstform, något som framträder återkommande i danslärnarnas tematik. Genom att utgå från perspektiven kropp, etnicitet och genus problematiseras dansen på olika sätt inom undervisningen, vilket ger danslärarna kritiska utgångspunkter för att analysera dansen. Under intervjuerna framkommer en frustration men också en stark vilja att

arbeta med de problematiska aspekterna av *Kroppsliga intersektioner: Kropp, etnicitet och genus* i dansen:

Kropp

Begreppet kropp kan innefatta en mångfacetterad innebörd. Informanterna belyser hur kroppen fungerar som ett verktyg, inklusive danstekniker och traditioner som är förknippade med dansen. Danslärare problematiserar den starka traditionen av smalhetsideal som ofta genomsyrar sceniska framträdanden och i media. Denna tradition, som har varit närvarande länge, behöver förändras och diskuteras. Detta blir särskilt tydligt i diskussionen kring begreppet kropp:

De flesta kroppar som man ser på videos och så kanske är stereotypa liksom (...), sen kan man ju ta upp exempel på när stereotypen har ifrågasatts i historien och så här, har vi ett exempel på här, (...) Eftersom det här är, ganska nytt. Inkludering av funktionsvarierade (...) Det är inte generellt så jag skulle säga jag skulle säga att de flesta kropparna jag presenterar eller så här det jag skulle säga att jag kanske är med och bidrar till en, en stereotyp bild av genrer av dansare (...) Tyvärr, jag tror det.

Daniella

Det var väl lite utmanande en gång, (...) då var det ju eleverna som var delaktiga. Det får man ju tag på det och i vilket forum? Jo, men då var det i danssalen för några föräldrar. Och då gick det igenom, även om jag kanske inte skulle släppa igenom det igen. Men är det på scen och det, allting är ju beroende på sammanhanget.

Erika

När vi pratar med elever i sig så lätt att de börjar prata om den här tränades slimmade kroppen, men här pratar de mer om linjerna eller hur, en kropp förhåller sig till instruktioner av någonting eller, vad behöver en kropp som improviserar, tänka på. Och vad behöver en kropp som förhållit sig till en specifik dansteknik tänka på och vad händer med kroppen när en anställs under en koreograf och ska förhålla sig till det?

Filippa

Är det ingen som pratar om den funktionsvarierade kroppen som dansar. Man tänkte inte så då, men alltså jag ser flera år sedan. Men det skulle behövas mer av. Å där har ju Spinn mycket av och är ju otroliga och där finns det jättemycket bra att hämta hos dem.

Filippa

Att introducera olika kroppstyper för elever är ett konkret sätt att integrera kroppsperspektivet i undervisningen. Variationen i kroppsstorlekar, åldrar, kostymer, dansgenrer och funktionsvariation framhävs inom detta perspektiv. Danslärarna betonar också vikten av att stärka elevernas självkänsla och medvetenhet om sina egna kroppar, samt att ge dem instruktioner som beaktar deras individuella kroppsliga egenskaper. Detta perspektiv är centralt i danslärarnas undervisning.

Etnicitet

I diskussionen om *Kroppsliga intersektioner* engagerar etnicitet danslärarna, som lyfter fram flera problematiska aspekter av begreppet. En central tematik i deras resonemang är användningen av föråldrade termer och behovet av en mer inkluderande syn på dans ur olika kulturella perspektiv. Denna argumentation understryker vikten av att integrera etniska perspektiv i dansundervisningen för att främja mångfald och kulturell förståelse. Inom begreppet etnicitet betonas även vikten av medvetenhet i hur lärare talar om dans och människor, och att göra det med respekt. Detta framgår tydligt i de citat som presenteras nedan:

Primitiv dans, alltså jag klarar inte av det. Då blir jag så jättepolitisk och bara men, seriöst det här ordet är så föråldrat i vår samtid vi kan, men då har jag också förståelse för att den här det här, den här skriften är gjord på en tid då man kanske pratar om du vet, ”stammar i Afrika.” Fast det är en hel kontinent så pratar man om Afrika och man pratar om, precis, man pratar om primitiv dans vs var då?
Daniella

Det känns som att det finns ju mycket diskursen nu i dansvärlden kring liksom. Det här med att vems alltså, kulturell appropriering (...) jag har pratat jättemycket med folk om det, men det känns som att det är ganska mycket mun till mun liksom, alltid varit intressant att läsa om liksom. Vad finns någon forskning kring det? Var kommer det ifrån? Hur ser man på utövandet liksom? Vem får göra vad, hur ska man prata? Referenser?
Anna

Det kan ju bli lite begränsat till väst ibland. Jag tyckte, att hitta mest text och forskning kopplat till väst.
Filippa

Att credda den som creddas ska (...) kring upphovsrätt och att vad man snor ifrån någon annan och vad det kommer ifrån härkomst och så jag tänker de det där är ju liksom mina nyckelkompetenser (...) jag tycker om att prata om de perspektiven, och jag upplever att de unga är också väldigt, blir nyfikna, dom kanske inte det första lektionen men dom blir nyfikna också så att det är en del utav min mission.
Cia

Perspektivet etnicitet är ett centralt och engagerande begrepp för danslärarna. De betonar vikten av att kritiskt granska urvalet av material som ofta fokuserar på västvärlden och att noggrant behandla frågor om härkomst och ursprung. Lärarna är även uppmärksamma på språkbruk och undviker termer som en gång var accepterade men som idag anses olämpliga. Dessutom påpekar de behovet av ytterligare forskning inom området dans och etnicitet för att fördjupa förståelsen.

Genus

Genus är ett betydelsefullt perspektiv som diskuteras och integreras på olika sätt i undervisningen. Danslärarna granskar olika dansstilar ur ett genusperspektiv, både i planeringen av lektioner och i samarbete med eleverna. Diskussioner kring mångfald på scenen samt representation av olika könsidentiteter är centrala för lärarna. Inom dansen finns det traditioner där genusperspektivet ifrågasätts, som till exempel i duetter där mannen, som den starka, lyfter den svagare kvinnan. Andra aspekter där danslärarna arbetar med genus är i valet av musik, även här utmanar danslärarna traditionella könsroller och representationer:

Framför allt musik tror jag att jag försöker ha någon slags genustänk, att jag att jag varierar mig med röster alltså. Biologiskt manliga, kvinnliga, så och (...) gärna mer kanske att jag försöker ha ett. Så har fokus på att kvinnor kanske är underrepresenterade i olika sammanhang i vårt samhälle och då, då kanske jag trycker lite på det extra. Ja och också upptäcker kvinnor på vägen (...) det känns viktigt kring mångfald och genus.

Daniella

På ett plan så är ju dansen lätt för att det finns väldigt mycket olika könsidentiteter, överskridande, alltså det vi, vi har mycket material att gå på, men jag kan ju också välja *bort* eller välja *till* dem perspektiven.
Cia

När jag går igenom genusprojektet i dansteori så pratar vi just om olika dansstilar så får de ta ställning till det (...) då tar vi på oss genusglasögonen och gräver ordentligt och då tittar vi på (...) om mångfald och vi tittar mycket filmklipp och det här med att vad är det som gör att vi uppfattar det som är och vem får ta plats på scenen? (...) och vem är det som slänger och bär varandra? Då har vi, då diskuterar vi det, det de har erfarenhet av, har sett och sen så visade jag filmklipp på motsatsen.
Bea

Genus utgör ett centralt perspektiv som aktivt diskuteras och integreras i dansundervisningen. Danslärarna reflekterar kontinuerligt över hur olika dansstilar kan granskas ur ett genusperspektiv, vilket ofta ger upphov till diskussioner kring mångfald på scenen och representation av olika könsidentiteter. Valet av musik används också för att utmana traditionella könsnormer och representationer, vilket ytterligare stärker mångfalden i dansmiljön. I avsnittet *Kroppsliga intersektioner: kropp, etnicitet och genus* framhålls hur danslärarnas resonemang belyser kontextens betydelse för uppmärksammandet av olika kroppstyper inom dansen. Detta perspektiv sträcker sig bortom de mediala idealen som ofta lyfts fram och betonar en mer nyanserad förståelse av kroppens roll i dansen. Därigenom synliggörs hur olika kroppstyper ges utrymme och erkännande, i kontrast till de begränsade ideal som vanligen presenteras i media. Dansundervisningen positionerar sin historia och utveckling i kontrast till samhällets dominerande ideal och fungerar därmed som en motståndspunkt som främjar mångfald och medvetenhet. Samtidigt utmanas stereotypa representationer av kroppar, och vikten av att erbjuda en mer mångfacetterad bild av dagens identiteter betonas. Danslärarna uppmuntrar till att betrakta den dansande kroppen som ett konstnärligt verktyg, snarare än enbart som en tränad, slimmad och ung kropp enligt gällande modeideal. Detta syftar till att vidga ungdomarnas uppfattning om kroppen och främja en mer inkluderande och respektfull attityd gentemot olika kroppstyper inom dansen. Etnicitet framhävs också som ett centralt begrepp i danslärarnas perspektiv. De reflekterar över användningen av föråldrade och problematiska termer samt behovet av en mer mångfacetterad och inkluderande syn på dans från olika kulturella perspektiv. Denna diskussion understryker vikten av att integrera etniska perspektiv i dansundervisningen för att främja en djupare förståelse och respekt för olika kulturer och bakgrunder.

Yrkesstolthet

Samtliga danslärare delar öppen hjärtigt med sig av sina perspektiv som lärare inom dans och intar en *Yrkesstolthet*. Alla ger uttryck för en stolthet över sin utbildning samt deras engagemang i dansfältet. De delar generöst med sig av sina egna brister och lyfter fram både vad som fungerar såväl som vad som inte fungerar lika bra i deras undervisningsmetoder. Alla informanter strävar efter att hålla sig uppdaterade om den senaste utvecklingen och diskussionerna inom dansen. Detta gäller både i deras roll som danslärare inom gymnasieundervisningen och utifrån deras perspektiv som konstutövare. Att förstå och ifrågasätta ytliga aspekter intresserar också danslärarna, vilket motiverar dem att utveckla och hitta perspektiv som går på djupet. Kollegiala diskussioner och samtal är en betydelsefull del av deras yrkespraktik, vilket bidrar till att berika deras undervisningserfarenhet och dessutom kunskapsutbyte:

Vi har alltså kollegialt lärande här just nu (...) vi har ett utvecklingsprojekt i alla fall och vi håller på med, övergripande att arbetslag där vi har försökt lyfta fram hur vi ska möta elever och se till att de lämnar in saker och ting i tid, till att nu får vi gotta ner oss i vårt ämne det här året som kommer nu, så att det är en utav de grejerna som vi, håller på att skriva på just nu. Bea

Jag tycker alltid att det är intressant att prata om dans och prata om liksom. Det är kopplat till kultur och kopplat till samtiden och så att jag hade väl varit intresserad av att veta den personens åsikt då den kollegans åsikt kring liksom vad är det för? Hur kommer det sig att du tänker så? (...) Jag uppskattar ändå det engagemanget, liksom. Anna

Det finns inget så här kollektivt tänkande kring undervisningsmaterial som jag tror gör oss fattiga (...) lärare, liksom jag menar, vi går upp och så här fackliga möten och det är jättebra, men vi har inga sådana liksom. Där man delar material. Jag tror att på sin höjd då har vi ju sådana sammankomster som danslärare där vi kanske tar hand om kroppen lite och vi får lite dansmaterial. Alltså dans jag menar rörelseinspiration av varandra får vi ut väldigt mycket, men det är ju sällan vi kommer med en resväska och bara jag har bara material med mig och vi ska

bara. Byta material med varandra (...) Det är en kritik från mig och också självkritik liksom (...) man är inte så stolt liksom man liksom bara ja, det här brukar jag vill använda lite så, det är så här... Ja, knyt, knytkalas, det är ett fantastiskt ord. Kan man ha knyt-material?

Daniella

Mycket av det material jag gör i min undervisning är ju traderat i mig själv via kroppen. (...) har gått en massa utbildningar, hållit på så länge (...) filtrerat igenom en massa olika teori (...) reflekterat en massa över det materialet som jag en gång i tiden fick (...) Vidarebefordrar den tradition som gäller, de traditioner som jag har med mig i kroppen och försöka sätta dem i ett sammanhang också baserad i en massa olika teoribildningar och tankar kring dans (...) ett kännande och görande i kroppen.

Cia

I undervisningen lyfts även arbetet mellan lärare och elever samt eleverna emellan. Dans som ämne kan utforskas och analyseras ur olika perspektiv där eleverna utvecklas individuellt men också lär av varandra:

Dans som ämne är, jag tycker det bästa dessa ungdomar kan ha med sig i livet, för de lär sig att förhålla sig till varandra i ett rum, att respektera varandra när man gör fel, alltså rent fysiskt att uppmuntra varandra när det går bra, att skapa ihop, alltså ge varandra feedback och reflektera. Att förhålla sig till kroppen och hur den funkar och bli trygg i den. Inte bara titta på hur den ser ut i en spegel utan lära sig att *känna* sin kropp.

Filippa

Jag uppfattar det som att de blir väldigt trygga i sig själva (...) men det är inte alla elever som faktiskt själva ser den här treårsperioden, vilken utveckling de har gjort. Och det är ju elever ibland som har gjort en jätteutveckling.

Bea

Vi skapar ju undervisningen tillsammans, det är ju vi ihop som formar, undervisning och lärande tillfällen ihop. All kunskap sitter ju inte vi på, utan det är ju väldigt mycket som eleverna har och som vi behöver få ta del av. Och de sitter ju på mycket, mycket mer kunskap kring vart vi hittar alltså röra sig idag i sociala sammanhang än vad jag gör och jag är(...) Så det hade nog bara varit en spännande diskussion.

Filippa

Danslärarna reflekterar över sina perspektiv och betonar vikten av att dessa perspektiv är traderade genom en kombination av kroppslig erfarenhet samt teoretiska filter. Genom att integrera erfarenhet och akademiskt förvärvat kunskap strävar de efter att forma en meningsfull samt tillåtande undervisningsmiljö. Samarbetet med eleverna är centralt i denna process, där danslärarna erkänner att eleverna besitter betydande kunskap om samtida sociala sammanhang vilket kan berika undervisningen. Det är dock ingen som lyfter fram det sociala samspelet som en viktig aspekt i dansundervisningen. Kollegialt lärande betonas som en avgörande komponent för att förbättra undervisningen och möta elevernas behov. Genom att dela erfarenheter och pedagogiska metoder med sina kollegor kan danslärarna dra nytta av en bredare kunskapsbas samt utveckla den egna undervisningspraxisen. Diskussioner om dans och kultur anses berikande såväl som ger möjlighet till reflektion samt en ökad förståelse för dansämnets mångfacetterade karaktär, vilket stärker danslärarnas *Yrkes stolthet*. Trots detta riktas kritik mot bristen på kollektivt delande av undervisningsmaterial bland danslärare i ett större sammanhang. Daniella efterlyser möten mellan flera danslärare där ett utbyte av dansmaterial kan äga rum. Det finns en önskan om att utveckla en mer samarbetsinriktad praxis där resurser och erfarenheter kan delas för att gynna alla inom yrkesgemenskapen. I sin engagerande yrkesroll strävar danslärarna efter att skapa meningsfulla relationer med sina elever samt att vara närvarande i deras livsvärld. De menar att de aktivt lyssnar på eleverna, känner av deras behov och skapar intressanta diskussioner som främjar lärande tillika utveckling.

Sammanfattning av danslärarnas perspektiv

I intervjuerna lyfter danslärarna fram en process av kontinuerlig reflektion där de aktivt identifierar och integrerar olika perspektiv i sin undervisning. Ett centralt fokus är att kritiskt granska dansens historia, dess brister och hur traditionella synsätt kan omprövas för att skapa en mer inkluderande och medveten undervisning. I perspektivet *Förr och nu* diskuterar danslärare hur de kan arbeta med att informera elever om dansens historiska och samtida utveckling, där det historiska arvet ofta är förknippat med exkluderande strukturer och estetiska ideal. Lärarna reflekterar över vad som behöver förändras och hur de själva, eller tillsammans med eleverna, kan bidra till att förbättra dagens dansundervisning. Genom kollegiala diskussioner och reflektioner berikas lärarnas erfarenheter, vilket stärker både mångfald och medvetenhet i deras undervisning. Samtidigt framhävs behovet av att ifrågasätta omfattande delar av dansens tradition och att arbeta med dessa förändringar på ett djupgående sätt. Begrepp som kulturell appropriering är relativt nya inom dansfältet, och många danslärare saknar stöd från sin tidigare utbildning när det gäller dessa frågor och deras inverkan på dansens utveckling. Det finns även en efterfrågan på forskning som specifikt behandlar kulturell appropriering, diskriminering och estetiska ideal i relation till dans.

Inom perspektivet *Kroppsliga intersektioner* undersöks samspelet mellan kropp, genus och etnicitet, liksom hur dessa aspekter kan analyseras var för sig inom dansen. Genom att utforska dessa dimensioner strävar danslärarna efter att skapa en inkluderande miljö där eleverna får möjlighet att förstå och uppleva dansens mångfald. De betonar vikten av att diskutera hur dansens kulturella förankring har förändrats över tid. Samtidigt lyfter de fram begrepp som kön, rasism, ålder och funktionsnedsättning för att ge en mer heltäckande bild av dansens roll i samhället. En särskild utmaning för danslärarna är att synliggöra och motverka de stereotypa kroppsideal som ofta reproduceras i media. I detta arbete strävar de efter att inkludera en mångfald av åldrar, kroppsformer, kön, könstillhörigheter och etniciteter i sin undervisning. Genom att låta eleverna möta och uppleva olika kroppar i rörelse skapas en mer inkluderande lärandemiljö där mångfald främjas och eleverna kan känna sig representerade.

Danslärarnas reflektioner kring sina undervisningsmetoder vittnar om en stark *Yrkes stolthet*. De är inte bara medvetna om sina egna framgångar och utmaningar, utan är också engagerade i att utveckla sina metoder genom kollegiala diskussioner och delande av erfarenheter. Detta kollegiala lärande lyfts fram som en av de viktigaste faktorerna för att förbättra undervisningskvaliteten och möta elevernas behov. Danslärarna efterlyser en mer samarbetsinriktad praxis där undervisningsmaterial kan delas och där gemensam utveckling av pedagogiska resurser blir en central del av arbetet. De arbetar aktivt med att skapa eget material, såsom uppvärmningar, koreografier och övningar, samtidigt som de strävar efter att förankra sin undervisning i både akademisk forskning och beprövad erfarenhet. Detta kräver dock tid och engagemang, särskilt när det gäller att hitta och säkerställa trovärdiga källor. Danslärarnas reflektion och strävan att utvecklas inom sitt yrke är en central del av deras pedagogiska praktik. Samtidigt erkänner de utmaningar som traditionen och det sociala samspelet inom dansen medför. Detta arbete genomförs med en stark *Yrkes stolthet*. Det finns en medvetenhet om att eleverna besitter kunskap om samtida sociala sammanhang som kan berika undervisningen, även om detta perspektiv inte alltid lyfts explicit i intervjuerna.

Del 2: Danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial

I den andra delen av resultatet presenteras danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial och de diskurser som framträder i undervisningsmaterialet. I studien används och definieras begreppet diskurs som en dialog eller diskussion som danslärarna ofta refererar till under intervjuerna. Fokus ligger på att belysa bredden och variationen i det material som används i

dansundervisningen, och tre huvudsakliga diskurser identifieras: Dansmaterial i kroppen, Bildbaserat undervisningsmaterial och Textbaserat undervisningsmaterial. Syftet med denna del är att klargöra hur texter och bilder fungerar som inspiration och komplement i undervisningen. Detta tydliggörs i de diskurser som lärarna lyfter fram. Informanterna betonar vikten av material som gör det möjligt för eleverna att internalisera och förankra kunskap genom kroppsliga erfarenheter, i stället för att enbart förlita sig på teoretiska inslag. Danslärarna framhåller att deras undervisning huvudsakligen är praktiskt inriktad och att eleverna tillägnar sig kunskap genom kroppslig aktivitet och appropriering. Reflektion lyfts samtidigt fram som en central del av lärandeprocessen, där eleverna får möjlighet att fördjupa sitt lärande och utnyttja potentialen inom den proximala utvecklingszonen. De poängterar vidare att eleverna erhåller omfattande teoretisk kunskap genom andra gymnasiekurser, vilket gör dansen till en unik möjlighet att integrera och förkroppsliga kunskap.

Den proximala utvecklingszonen aktiveras också inom dansundervisningen, särskilt när eleverna instrueras och lär varandra olika koreografier och dansmaterial, vilket bidrar till att förankra danskunskapen i kroppen. Detta pedagogiska angreppssätt bygger på en reflekterande praxis där eleverna uppmuntras att ifrågasätta och reflektera över sitt lärande inom danskontexten. Samtidigt understryker lärarna att det är viktigt att inte överbelasta eleverna med textbaserat material. I stället strävar de efter att skapa lärandesituationer där diskussioner och kroppslig aktivitet främjar elevernas kontinuerliga utveckling. I detta sammanhang betonas även vikten av att eleverna själva måste tillägna sig och äga kunskapen för att kunna utvecklas och optimera sitt eget lärande. Danslärarna är medvetna om att användning av texter och bilder kan vara avgörande för att inkludera elever med olika förutsättningar och behov. En stor del av det pedagogiska materialet bygger på kroppsliga kompetenser och förmågan att "knäcka koder" (Freebody & Luke, 1999, 2000) i hur olika danstekniker integreras i kroppen. I vissa fall används texter och bilder som stimuli för att ge fördjupad kunskap och stöd i inlärningsprocessen. *Del två* av resultatet är indelad i tre kategorier: kroppsligt dansmaterial, bildbaserat undervisningsmaterial och textbaserat undervisningsmaterial.

Dansmaterial i kroppen

Danslärarna framhåller dansen som det primära verktyget för att arbeta med dansmaterial, där mycket av kunskapen anses vara internaliserad i elevernas kroppar. Genom att likna denna process vid en ryggsäck fylld med dansmaterial som lärarna bär med sig, betonas vikten av att eleverna kan omsätta sina kunskaper och färdigheter i praktiken. Fokus på kroppsligt dansmaterial ligger på hur lärare, med hjälp av olika artefakter, förmedlar danstekniker och metoder som ska tillämpas och vidareutvecklas inom dansen. Kopplingen till dansmaterial i kroppen förstärks genom användning av anatomiska bilder, som har till syfte att öka förståelsen för kroppens rörelser och anatomi. Detta perspektiv inkluderar även kroppen som en funktionell enhet, där komplexa instruktioner kompletteras med bilder av skelettdelar och illustrationer som visar hur muskler aktiveras under olika övningar. Genom danslärarnas berättelser framträder hur denna kunskap överförs till eleverna för att tydliggöra dess syfte och relevans. Materialet som presenteras härnäst bygger på dessa berättelser och illustrerar den kunskap om kroppens rörelsematerial som danslärarna använder i sin undervisning:

Så om jag undervisar dansteknik eller i dansträning (...) tagit en mer anatomisk inriktning för att liksom hjälpa eleverna att förstå hur kroppen ser ut och för att jag har upptäckt att det finns vissa svårigheter för just den åldersgruppen eller de dansar för att hitta hela kroppen som med hela kroppen, hitta placering och tyngd. Jag brukar visa bilder på liksom fotens anatomi då pratar jag mycket om liksom om skelett och muskler (...) men just bäcken och skulderblad tycker är

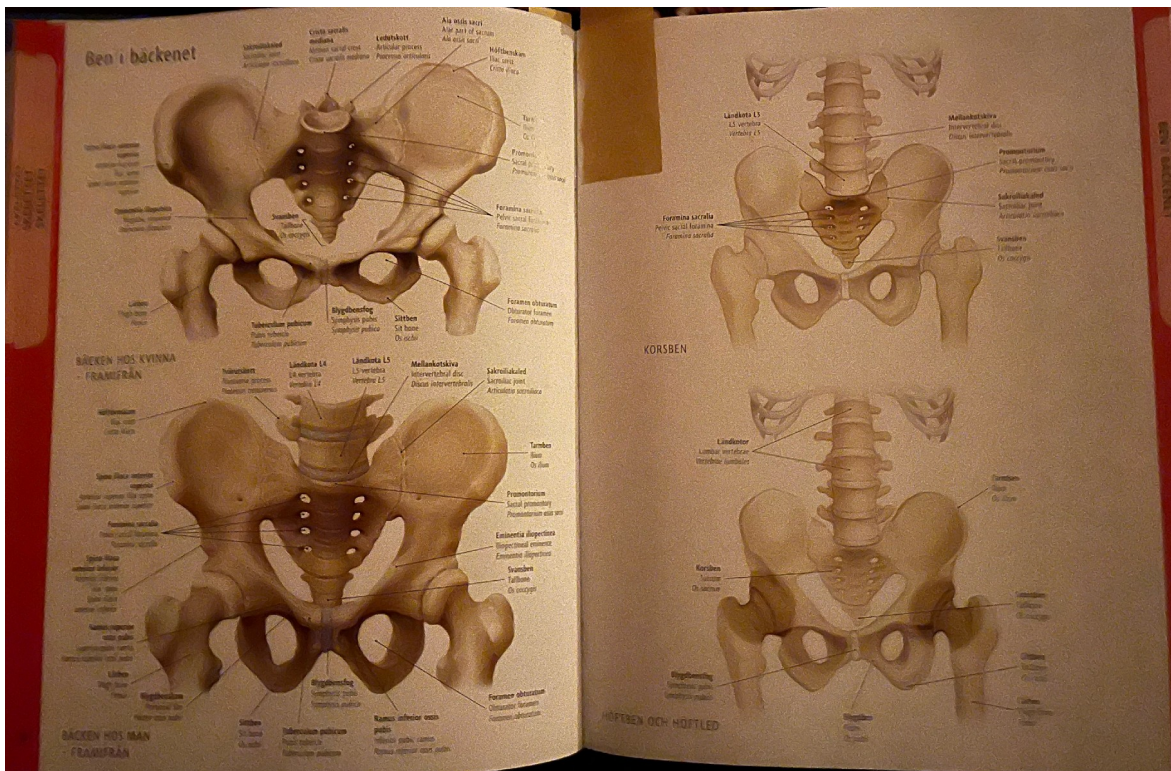

viktigast. Och det har egentligen bara att göra med att om jag jobbar med modern dans så min upplevelse av det är att jag behöver, de behöver hitta tyngden på ett helt annat sätt. Oftast jobbar ju eleverna uppåt. Då är väldigt upp, upp, upp hela tiden, de ska alltid upp hela tiden och jag försöker få dem ner. Då pratar jag om bäcken mycket. Då visar jag liksom bäcken hur det ser ut att det är tungt och sen så får vi liksom jobba med placeringen och sen så har vi hela lektionen då vi bara jobbar med bäcken.

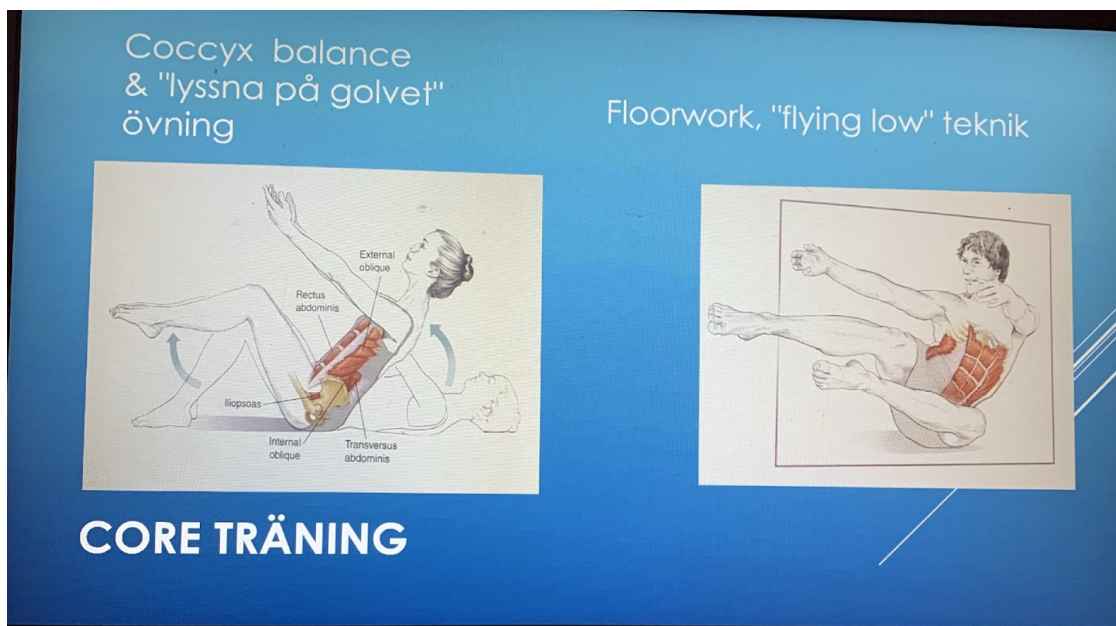
Filippa

Det är ju, i och med att det står i dansteknik, att eleverna ska lära sig att ta hand om sina kroppar och, och skadeförebyggande och så, så har jag tagit på mig att. Vi pratar mer alltså. Vi har pratat muskler med dem i många år och när jag stretchar så talar jag alltid om vad de heter och vad de gör de här musklerna så att jag lägger in det hela tiden (...) den här muskeln är aktiv i den här rörelsen när du dansar för att de vet att den sitter där (...) när du står i den här tilten (en dansposition) då är det den här muskeln som är involverad.

Bea

Från: *Människokroppens anatomi* av Ashwell (2018).

Omarbetat material ifrån: *Dance Anatomy* Haas (2010/ 2018)

Det finns en efterfrågan av forskning och kortare texter, som är förankrade i forskning, som kan användas i dansundervisningen på gymnasiet. Det är tydligt att något saknas i den fysiska dansundervisningen och att lärarna vill ha mer material att luta sig mot och stötta upp med forskning, att skapa mening med text. Dock värdesätter alla lärarna den dansande kroppen högt och appropriering i danstradition lyfts fram som mycket betydelsefull:

Det saknas forskning, och jag har jättesvårt att sätta ord på just nu vad det är vi saknar forskning i för, det är för mycket på något sätt. Det känns nästan ogreppbart. (...) när jag gick utbildningen så läser vi så otroligt mycket om koreografi som ämne och så där. Men, men just i dans i sig, vad dans är och vad det kan vara, också beroende på sammanhang. (...) När jag gick utbildningen så läste vi så otroligt mycket om koreografi som ämne och så där. Men, men just i dans i sig, vad dans är och vad det kan vara, också beroende på sammanhang. Alltså, jag tänker att det finns en scenisk dans, så finns det dans för salen, det finns undervisningsdansen. Det finns den kommersiella dansen, det finns danstekniken. Det finns dansuttrycket. Alltså, det finns så mycket i... Vad är det egentligen?

Filippa

Sen gör man ett eget material, egna texter och så bilder och så (...) anatomin är ju hämtad från olika ställen (...) men man måste ju också vara källkritisk.

Bea

För att stödja elevernas konstnärliga och tekniska utveckling inom dans är det nödvändigt att integrera en mångsidig metodik som inkluderar en omfattande balettsvokabulär. Detta innebär att tillhandahålla detaljerade instruktioner för korrekt utförande av olika balettrörelser, samt att vägleda eleverna genom de tankeprocesser som är förknippade med dansen. Genom att erbjuda sådana resurser utrustas eleverna med verktyg som är avgörande för att förstå och bemästra dansens progression. Illustrationer fungerar som ett effektivt stöd och hjälper eleverna att förstå och internalisera de konceptuella ramarna på ett logiskt sätt. Till exempel visar den bifogade bilden nedan en tecknad figur med en rektangulär överkropp, vilket erbjuder en visuell representation som underlättar förståelsen för överkroppens funktion. Vidare är det av yttersta vikt att lärare tillämpar en pedagogiskt progressiv metodik, vilket kan exemplifieras genom användningen av en lärobok som följer en tydlig progression. Det är dock värt att notera att denna progression endast kan förstås fullt ut om eleverna redan har en grundläggande förståelse för balettens fundamentala principer och tekniker. Därför är det

avgörande att dansmaterial i kroppen inleds med en noggrann och omfattande genomgång av dessa grundläggande element:

Ja, i alltså när jag har undervisar dansteknik så brukar jag ge någon så här balettordlista och (...) Men en liten bibba med papper med från den här från folkuniversitetet, *det långa benet före* (bok) eller vad den heter. Det finns massa tekniska tips som jag tycker är väldigt, väldigt bra. (...) jag tänker att föråldrat undervisningsmaterial (...) den här *långa benet före* jag har alltid sett något bättre streckgubbar än dem. (...) Det är ju bra gubbar alltså. Men det är ju riktigt föråldrat, det finns ju vissa delar i den jag tror innehåller en del, liksom man skulle kunna tycker kanske att dom är väldigt fördomsfulla.

Daniella

Metodiska tips – övningar

PLIÉ

FEL

RÄTT

KNEP:

- Jobba med motstånd. Känn två motsatta riktningar. Tänk *uppåt* med överkroppen vid nedgång i plié. Tryck fötterna *ner* mot golvet vid *uppgång* ur plié.
- Låt deltagarna arbeta i par för att uppleva detta mer påtagligt:
A gör plié – B håller emot på utsidan av vaderna.
A sträcker benen – B håller emot på insidan av vaderna.
- Ta tag i deltagarens huvud strax bakom öronen och "lyft" då hon/han gör plié.
- Tänk på plién som en kontinuerlig rörelse som inte är avslutad förrän benen är *helt* sträckta. Släpp inte muskelkontrollen dessförinnan.
- Vid *grand-plié*; håll kvar hämlarna så länge som möjligt i golvet – sätt ner dem så snart som möjligt vid uppgången.
- Släpp inte muskelkontrollen i *grand-plié*. "Sitt inte på huk!"
- Kontrollera i profil i spegel att axlar och höfter är kvar på samma lodlinje genom hela pliéövningen.
- "Tänk en svans" som går rakt ned mot golvet i plié.
- Knäna rakt över fötterna.
- I utåtvridna positioner:
– låt inte knäna falla in
– öppna låren bakåt
– "visa insidan av låren!"
– håll upp hälften, behåll lilltan i golvet.
- Använd bukmusklerna. Om man jobbar med lårens och sätets utåtvridningsmuskler utan att hålla in bukmusklerna blir det en svankig position.

LOR:

- Fötterna vrids ut mer än vad utåtvridningen i höftleden tillåter.
- Bristande jobb i bukmuskulaturen.
- Felaktig kroppsplacering.
Svank – bröstet skjuts ut fram och rumpan sticker ut bakåt.
Överkroppen sjunker ihop och bäckenet tippar framåt.

E:

- Uppvärmning av höft-, knä- och fotleder samt höft-, knä- och fotmuskler.
- Pliéns växelverkan mellan att böja och sträcka benen stärker musklerna och tränar dem för dynamiskt arbete.
- Demi plié fungerar som stötdämpare i landningen vid hopp och som preparation för hopp och piruetter.

Från: *Det långa benet före* av Lotta Harrysson (1989).

Sammanfattningsvis reflekterar danslärarna över flera centrala aspekter av dansundervisningen, där integreringen av kroppskännedom och anatomisk förståelse framstår som särskilt viktig. De betonar att eleverna bör utveckla en djupare förståelse och känsla för sina kroppar snarare än att betrakta dem ytligt. Anatomisk kunskap, särskilt om muskel- och skelettsystemet, anses vara avgörande för att förbättra rörelser och förebygga skador. En framträdande diskurs i undervisningsmaterialet är danskvaliteter i kroppen. Genom att sammanväva danskvaliteter i kroppen strävar danslärarna efter att ge eleverna en djupare förståelse för både dans som konstform och deras kroppar som verktyg för uttryck. Det sociala lärandet inom den proximala utvecklingszonen främjar ömsesidigt kunskapsutbyte, där eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera och dela insikter. Detta blir tydligt när danslärarna betonar vikten av att utforska dansens teoretiska dimensioner, både individuellt och i grupp. Samtidigt uppmantras ett kritiskt förhållningssätt till källmaterialet för att undvika föråldrade resurser och säkerställa en inkluderande och relevant undervisning. På

gymnasienivå arbetar de för att skapa en mångsidig undervisningsmiljö där eleverna kan utforska och förstå olika dimensioner av den dansande kroppen. Särskilt fokus läggs på att integrera kroppskännedom, anatomisk förståelse och medvetenhet om hur kroppen framställs i visuellt material, för att ge eleverna en holistisk bild av dans och dess uttryck.

Bildbaserat undervisningsmaterial

Användningen av bilder har en tydlig inverkan på lektionernas struktur och betydelse i undervisningen. Flera danslärare arbetar med kulturella aspekter då de låter bilder vara en del i undervisningen genom att använda bilder som en källa till inspiration i sin undervisning. Förutom anatomiska bilder, vilka flera lärare har omnämnt tidigare, används bilder för att låta eleverna studera och identifiera rörelser eller känslor i bilder, vilka sedan kan transformeras till dans. Genom denna arbetsmetod, som utförs genom improvisation, ges eleverna en möjlighet att utforska nya rörelsemönster och tillämpa olika tillvägagångssätt i sin dansimprovisation:

Med inspirationsbilder som det här ska vi uttrycka (...) börja någonstans från koreografisk idé till exempel. Och det är klart att det ger dem en faktisk bild direkt och de kan starten att man beskriver, för beskriver jag så ser ju alla samma bild.

Erika

Kan också vara att man väljer abstrakta bilder som man sedan välj 5 ord till som, som du känner när du ser den här bilden och sen får de sätta röra sig till de (...) komponerar vidare så blir det koreografi till slut.

Bea

Och sen använder jag bilder också i olika färger som (...) vi jobbar med. Jag försöker att komma åt deras fantasi så att och, och att de ska jobba med association, alltså att det om de ser (...) en vit Uggla vad kan man tänka mer är den mjuk, den har rundade former. Den kanske, den kanske luktar konstigt eller (...) bilden och att man får skapa utslag i kroppen med hjälp av den här bilden och det är ju inte det är inte alla som tilltalas av det här, men det är ju också ett sätt att arbeta med material man kan komma åt struktur (...) eleverna kan vara medskapande i det (...) någon slags variation (...) liksom demokratisk kommunikativ tanke, att vi gör det här tillsammans.

Daniella

Utvalda bilder av danslärare Daniella

Att skapa mening genom bilder är en central aspekt av undervisningen. Ett tillvägagångssätt för att uppnå detta är att använda kollage, där eleverna genom olika uppgifter sammansätter bilder för att förmedla ett budskap. Denna strategi innebär inte enbart att eleverna söker efter bilder som kan ge en sammanhängande betydelse, utan också att de utvecklar sin förmåga att förhålla sig kritiskt och analytiskt till kortare texter men främst bilder. Målet är att kommunicera ett specifikt budskap genom kollaget, vilket kräver en noggrann tolkning och reflektion av material:

Jag har gjort något kollage någon så här mindmap med inspirationsbilder som, det här ska vi uttrycka typ för att börja någonstans från koreografisk idé, till exempel. Erika

Just nu har jag faktiskt ett kollage som är, apropå då att vad man har för material så brukar jag göra en uppgift till dansteori och de ska klistra bild på där de får gestalta kriterierna i bild och text och sådant och de brukar och sen får de redovisa det så att det är som en slags uppstart i trean.

Cia

Exempel på kollage som eleverna skapat utifrån en uppgift i kursen Dansteori.

Danslärarna kan även inta en kritisk hållning till valet av bildmaterial i sin undervisning. Det kan röra sig om bildbaserat undervisningsmaterial som har använts under en längre tid, och som därför kräver en noggrann granskning för att säkerställa dess relevans samt lämplighet i dagens samhälle. I detta sammanhang är det särskilt betydelsefullt att beakta perspektiven kropp, etnicitet och genus:

Vissa material är liksom de är helt, de har funkad så himla bra i så många år så processen är väl kanske mer kring att (...) Komma ihåg nutiden också, just det att förhålla sig till (...) Vad är det som händer nu liksom i de här? Om jag då använder de här bilderna som jag haft i jättemånga år, är det liksom. Att jag behöver vara lite kritisk kanske?
Daniella

Sammanfattningsvis utforskar danslärarna olika metoder för att använda bilder som inspiration, analysverktyg och utforskningsinstrument i undervisningen. En framträdande diskurs i det bildbaserade undervisningsmaterialet är kulturell mångfald. Genom att presentera en variation av bilder för eleverna får de möjlighet att konkret uttrycka och utforska koreografiska idéer. Vissa lärare använder abstrakta bilder och uppmanar eleverna att skapa rörelser baserade på dessa, medan andra väljer bilder med färgteman för att stimulera elevernas fantasi och skapa variation i den dansande kroppen. I dessa moment framträder den proximala utvecklingszonen, där eleverna behöver stödja varandra för att gemensamt lösa uppgiften och skapa dans baserad på bilder. Denna strategi främjar både elevens medskapande i dansprocessen och en demokratisk och kommunikativ undervisningsmiljö. Genom att experimentera med olika typer av bilder erbjuder danslärarna eleverna nya sätt att utforska, praktisera och skapa dans. Det är också avgörande att danslärarna noggrant granskar sina bilder och är medvetna om de budskap som dessa bilder förmedlar.

Textbaserat undervisningsmaterial

Inom dansundervisningen är användningen av textmaterial begränsad men har till viss del betydelse för elevernas fördjupning och för lärarnas metodutveckling. En framträdande observation som görs av flertalet danslärare i studien är att texter och läromedel tenderar att bli inaktuella över tid, vilket utgör en vanlig utmaning inom pedagogiken i stort. Många danslärare finner det fascinerande hur snabbt material kan förändras och behöver uppdateras för att bibehålla sin relevans samt skapa mening. Texter från olika källor, såsom artiklar, böcker och forskning används i undervisningen. Metoder som utgör en avgörande resurs i arbetet med att koreografera och förstå konstnärliga processer används i undervisningen genom textbaserat undervisningsmaterial. Dessa texter fungerar som källor för eleverna att utforska och skapa koreografi, både individuellt såväl som i grupp, genom olika tillvägagångssätt. Detta främjar en mer aktiv och självständig inlärningsprocess där eleverna får arbeta med koreografiska metoder. Texterna från danslärarnas undervisningsmaterial behandlar performativa sammanhang, både sceniska och filmade koreografier:

Jag hade högläsning för dom ur den här för att förstå komplexiteten kring koreografi, också för att hjälpa dem att öppna och inte bara tänka att det handlar om struktur och rörelseordningar utan att vi kan titta på koreografi på ett väldigt stort sätt och kan handla om hur vi förflyttar oss i ett rum i förhållande till varandra och så där. (...) det fick dom att tänka (...) ett förhållningssätt till att undervisa om kroppen är också att prata om den som funktionell. Att det är väldigt ofta som vi fastnar i det syntetiska uttrycket kring kropp och när vi väljer ett urval kring bilder eller videos och så pratar man liksom om kroppens estetik.

Filippa

Det finns något som jag hittat som heter dance composition där jag väljer ut ett par sidor. Jag deklarerar vad det kommer ifrån (...) det är en sammanställning på improvisations och kompositionsmetoder och då helt enkelt, mycket av det som vi har gjort praktiskt, men som de då liksom får som en liten sån här liten ruta kring hur man kan göra. De får olika tips och då tycker jag att den att gå via huvudet där kan också vara en annan väg för dem som att de ibland längtar efter att få göra något som är lite mer bottnat i en. En skriftlig uppställning, men det hör inte till det vanliga.

Cia

MOTIF AND DEVELOPMENT

MOTIF: a motif is a movement or short movement phrase that forms the basis of the structure of a dance.

It can:

- a) convey the theme / idea of the dance in physical form
- b) mark a recurring feature of the accompaniment, e.g., chorus of the music
- c) convey a character
- d) reflect the initial visual stimulus, e.g., pose from a picture, photograph, sculpture, etc.

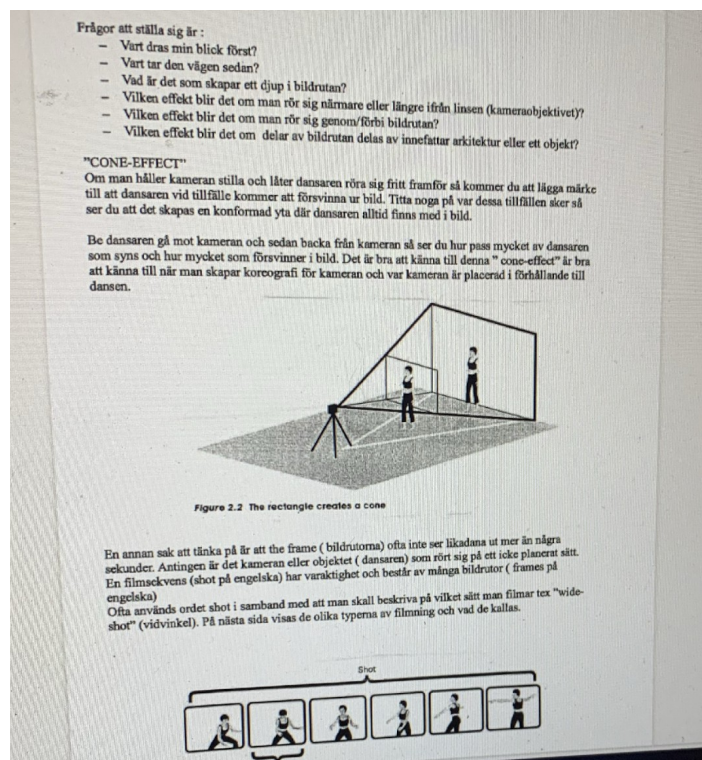
16 Ways to Manipulate a Motif

1. Repetition	Repeat exactly the same
2. Retrograde	Perform it backward. Start at the end and follow it back through space – like a movie run backward
3. Inversion	Upside down (becomes) or lateral (becomes). For upside-down inversion, you may have to lie on the floor or stand on your head. (This can be tricky and often impossible, but don't dismiss it on those grounds.)
4. Size	Condense / Expand. Take the motif and do it as small as you can. Try it even smaller. Now take the movement and make it bigger, as big as you can.
5. Tempo	Fast / Slow / Stop. Take the motif and do it as fast as possible. Try again, even faster. Be careful not to let it get smaller. Do it as slowly as you can. Remember to keep the space constant, the same size it was originally. Find places for stillness in it.
6. Rhythm	Vary the rhythm but not the tempo. The variety and pattern of the beats should be altered, not the speed or the length of time it takes to accomplish. If, for example, the original rhythm was η η, try doing it i q q η.
7. Quality	Vary the movement quality. Try the same movement quivery, drifting, with erratic tension, etc.

Del av material från: *Dance composition*. Från: <https://www.slideshare.net/0Neil1981/dance-composition-handbook-1> (2019).

Därför att jag plockat ut och skrivit ihop ett eget material ur den här boken (...) De bilderna visar kameravinklar (...) jobbar med videon så jobbar vi med kameran som koreograf också. De ska ju ut och rita och researcha innan och provfilma (...) så får de skriva ner och gör en sådan här storyline.
Bea

Omarbetat material från: *Making video dance: a step-by-step guide to creating dance for the screen*. McPherson (2006/ 2019)

De använder också texter om professionella koreografer för att ge eleverna en djupare förståelse för koreografi som konstform och hur man kan förhålla sig kritiskt samt analytiskt till dessa texter. Genom att integrera sådana texter kan eleverna även få insikt i koreografens komplexa beståndsdelar och hur de appliceras i praktiken. De inkorporerar även texter som beskriver arbeten av professionella koreografer för att fördjupa elevernas förståelse för koreografi som konstform och dess tillämpning i vardagliga sammanhang:

Om man går estetiska programmet dans viktigt att man också får med sig dansens historia och liksom hur koreografer arbetar. Ofta upplever jag ungdomar som kommer till gymnasiet att de har. (...) Ju, det är inte så liksom mainstream eller kommersiellt i vårt samhälle med det som samtida koreografer. Det är ingenting som man får till sig, så den dansen de sätter ju oftast liksom. Det är ganska lite om man tänker dans ur ett helhetsperspektiv (...) Olika komponenter och koreografiska förhållningssätt och deras relation till estetiska, sociala och kulturella kontexter samt historiska sammanhang. Och det gör det här med typ olika kompositionsmetoder tycker jag blir väldigt tydligt i den och det jobbar jag även med på andra sätt den kursen också. Men då får de också jobba oftast blir det... Satt ihop en fras satt ihop en alltså. Här får de jobba med att skapa en helhet också. Att de måste själva tänka på rekvisita, ljus och motivera sina val, liksom. Så därför så tycker jag att den uppgiften är väldigt givande.

Anna

Slutligen, även om textmaterial inom dansundervisningen är begränsat, spelar det en viktig roll för både elevernas fördjupning och lärarnas metodutveckling vid koreografi. En framträdande diskurs i detta sammanhang är historisk danstradition. Elever inom det estetiska dansprogrammet behöver en omfattande förståelse för ämnet, inklusive dansens historia och samtida koreografi, samt hur dessa element bidrar till meningsskapande. Många ungdomar saknar denna fördjupade förståelse vid gymnasieintagningen. Danslärare observerar att texter och läromedel ofta blir inaktuella över tid, vilket utgör en utmaning för danspedagogiken och väcker intresse för hur snabbt material förändras och behovet av kontinuerlig uppdatering för

att förbli relevant. Texter från olika källor utgör en betydelsefull resurs för att förstå och koreografera danskonstens komplexa processer. De används som verktyg för att utforska och skapa koreografi, vilket främjar en aktiv och självständig inlärningsprocess. Texterna från informanterna belyser både sceniska och filmiska koreografier och används för att fördjupa elevernas förståelse för koreografi som konstform samt för att analysera dessa verk i olika sammanhang. Koreografi omfattar inte bara struktur och rörelser utan även hur människor spatialt rör sig i rummet samt de estetiska, sociala och kulturella kontexterna. Därför används material från litteraturen mer frekvent i dessa kursmoment för att stödja en djupare inläring.

Sammanfattning av danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial

Inom dansundervisningen spelar textmaterial en signifikant roll för elevernas fördjupning och lärarnas metodutveckling. Dock konstaterar danslärare att texter och läromedel har en tendens att föråldras över tiden, vilket utmanar undervisningen samt väcker intresse för att hålla materialet relevant. Texter från olika källor är avgörande för att eleverna ska förstå och skapa koreografi, de används aktivt för att främja elevernas självständiga inlärningsprocess. Elever inom det estetiska dansprogrammet behöver en djupare förståelse för dansämnet, inklusive dansens historia och samtida koreografi. Danslärare utforskar olika sätt att använda bilder som inspiration i undervisningen, vilket ger eleverna möjlighet att vara medskapande och bidrar till en demokratisk undervisningsmiljö. Trots att användningen av bilder främjar en demokratisk undervisningsmiljö, är det avgörande att säkerställa att alla elever ges lika möjligheter att delta och uttrycka sig i undervisningen. Genom att integrera kroppskänedom, anatomisk förståelse och historisk kontext strävar danslärarna efter att ge eleverna en helhetsbild av dansen.

Trots utmaningar med att hålla undervisningsmaterialen aktuella, arbetar de aktivt för att berika elevernas kunskaper samt uppmuntra dem att uttrycka sig genom dans. Texter om koreografi och koreografer betraktas som värdefulla resurser, trots att de kan föråldras över tid. Bilder används och implementeras i undervisningen på flera olika sätt. De kan fungera som inspiration och ge en djupare förståelse för komplexa, osynliga element, såsom muskler och skelett. De kan också användas som verktyg för att demonstrera och visualisera olika fenomen. Begränsningen av textmaterial ses som en kritisk faktor, då det kan hindra elevernas förmåga att utforska ämnet fullständigt. Problemet med föråldrat material innebär att eleverna riskerar att inte få tillgång till den senaste forskningen och utvecklingen inom danskonsten, vilket kan påverka undervisningens kvalitet samt elevernas lärande. Avslutningsvis är det även betydelsefullt att eleverna får möjlighet att utveckla en kritisk och analytisk förmåga att granska samt tolka texter, något som kan vara en brist om det inte integreras aktivt i undervisningsmetoderna.

DISKUSSION

Syftet med denna studie är att undersöka de perspektiv som danslärare intar i sin undervisning samt vilka diskurser som framträder i det pedagogiska undervisningsmaterialet. Diskussionskapitlet fördjupar studiens kunskapsbidrag genom att behandla de ställda frågeställningarna och resultatet diskuteras i två separata avsnitt. Det första avsnittet fokuserar på de sociokulturella aspekterna, där danslärarnas perspektiv analyseras utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Det andra avsnittet ägnas åt en kritisk litteraturanlys, som syftar till att synliggöra de diskurser som framträder i det pedagogiska dansmaterial som lärarna

använder. Dessa två delar kan dock inte helt separeras, då de ömsesidigt överlappar och stärker varandra. Genom att kombinera danslärares perspektiv med strukturerna i det pedagogiska materialet skapas en helhet. Studien, som inkluderar semistrukturerade intervjuer med danslärare och en kritisk litteracitetsanalys, kräver en mer komplex analys. I diskussionen flätas därmed dessa metoder samman, vilket illustrerar principerna för Multi Methods Research (MMR). Som avslutning i diskussionen studerar jag hur de två metoderna påverkar varandra. Trots att de två metoder hålls åtskilda i resultatdelen, möjliggör deras sammanslagning en djupare förståelse i diskussionen. MMR belyser såväl styrkor som svagheter och bidrar därmed till studiens djup och bredd. Teman identifierades under intervjuerna, och undervisningsmaterialet kodades för att underlätta analysen (Ahrne & Svensson, 2011/2022), där danslärares diskurser framträder.

Del 1: Danslärares perspektiv

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv framträder danslärares mångfacetterade synsätt när de skapar en lärmiljö som främjar elevernas utveckling i den proximala utvecklingszonen (Vygotskij, 1934/2023). Detta sker på ett sätt som är både relevant och inkluderande, särskilt genom teman som *Förr och nu* och *Kroppsliga intersektioner: kropp, etnicitet och genus*. I temat *Förr och nu* reflekterar lärarna över dansens historiska utveckling, där de kritiskt granskar de danstraditioner de kommer ifrån för att möta samtida normer och värderingar. Här framträder också lärarnas strävan att göra undervisningen mer relevant för eleverna genom att integrera aktuella och mångsidiga källor. Exempelvis pekar Filippa på danshistoriens problematiska aspekter, medan Anna framhåller vikten av respekt och kommunikation när man introducerar danser från andra kulturer. Eleverflytande är en central aspekt i lärarnas undervisning, vilket ökar elevernas engagemang. I temat *Förr och nu* och i det pedagogiska materialet ges eleverna utrymme att skapa tillsammans och reflektera över dansens roll i både historisk och nutida kontext. Denna process bidrar till en fördjupad förståelse för hur dans speglar och påverkas av samhällsutvecklingen. Detta är ett viktigt perspektiv för danslärares som ständigt återkommer vid alla intervjuerna.

Temat *Kroppsliga intersektioner: kropp, genus och etnicitet* belyser hur dessa faktorer antingen samspejar eller behandlas individuellt inom dansundervisningen. Lärarna arbetar med att problematisera olika kroppstyper och representationer, bortom de ideal som ofta framhålls i medier. Genom att analysera musikval och dansstilar uppmärksammas exempelvis genusaspekter, där Daniella medvetet väljer kvinnliga röster i sin musik för att utmana traditionella könsnormer. Eleverna uppmuntras att analysera dansande kroppar utifrån perspektiven kropp, genus och etnicitet, vilket ger dem en bredare förståelse för hur dessa faktorer påverkar deras upplevelse och tolkning av dans. Diskussionerna kring kropp, genus och etnicitet skapar en öppen och inkluderande atmosfär i klassrummet. Lärarna hoppas att dessa samtal väcker elevernas engagemang och nyfikenhet, vilket Cia beskriver som en viktig del av deras treåriga utbildning på gymnasiet. Autenticitet i diskussionerna kring *Kroppsliga intersektioner* bidrar till att eleverna får en djupare insikt i dansens roll i samhället och i deras egna liv, något som kan följa dem vidare i framtida utbildningar och yrkesval. Oavsett om eleverna fortsätter arbeta med dans eller ej. Lärarna använder en rad kulturella redskap (Säljö, 2000/2010), både fysiska och virtuella, för att integrera historiska och samtida perspektiv i dansundervisningen. Videoklipp som visar dans med olika kroppstyper, åldrar, kön och etniciteter är vanliga inslag i undervisningen. Tillsammans med bildmaterial och fysiska skelett bidrar dessa till att skapa en mer inkluderande och mångfacetterad lärmiljö, där eleverna kan identifiera sig och reflektera över dansens komplexa uttryck och betydelser.

En normkritisk pedagogik (Björkman & Sotevik, 2023) framträder när man analyserar danslärares olika perspektiv, då deras pedagogiska arbete formas i relation till omgivningen. De påverkas av politik, samhällsdebatter, yrkesrollens tradition och status samt från kollegor. Dessa normkritiska perspektiv är en förlängning av Freires (1976/ 2021) frigörande pedagogik som strävar efter att synliggöra och ifrågasätta existerande maktstrukturer. I temat *Förr och nu* samt *Kroppsliga intersektioner* framkommer begrepp som tradition, kön, ursprung, ideal och ett ifrågasättande av dessa. Danslärares antaganden om en normkritisk pedagogik, även om de inte explicit hävdar att de arbetar enligt detta perspektiv. Gränserna för vad som betraktas som lämpligt eller olämpligt i normer förskjuts kontinuerligt beroende på kontext, tidpunkt och situation. Detta gör att danslärares ständigt behöver hålla sig uppdaterade i diskussionen om exempelvis samhälleliga normer.

De danslärares som har arbetat längst påpekar i intervjuerna att diskussioner om kropp, genus och etnicitet inte belystes under deras lärarutbildning. De normer som rådde då var annorlunda jämfört med dagens perspektiv. Flera av de perspektiv som är centrala för danslärares idag var inte relevanta eller framträdande under den tid då de genomgick sin utbildning, vilket även citaten visar. De som är nyutexaminerade eller relativt nyutexaminerade och har färre år i yrket efterfrågar däremot en utökad forskningsbas inom dessa områden. Särskilt kopplat till dans kan detta bidra till att ytterligare stärka danslärares *Yrkesstolthet*. Genom att utveckla sin undervisning och reflektera över dansens traditioner och utmaningar fördjupar de sitt engagemang och professionella identitet. När normer inkorporeras i läroplaner och andra styrdokument blir de performativa och vägleder både lärare samt elever i sitt arbete. Ett exempel på det är Barnkonventionen, som ska garantera alla barn deras mänskliga rättigheter, blev lag 2000 (Skolverket, 2023). Dessa fenomen blir då även en direkt konsekvens av dagens arbetsverklighet för alla lärare. Lärare och elever deltar dagligen i politiska och normativa strider (Martinsson & Reimers, 2008/2020). Politiker, media, marknaden och forskningen försöker alla styra hur skolan ska fungera som ett redskap för att forma samhället.

Normer som utmanar de dominerande finns alltid närvarande, och det finns alltid en möjlighet att konstruktivt överväga att agera annorlunda. Detta innebär att lärare och elever aktivt kan delta i en förändring av samhället genom att utmana etablerade normer. Danslärares strävar inte bara efter att diskutera och utmana det traditionella inom dansen utan även ifrågasätta det, med målet att genom normkritisk pedagogik driva utvecklingen av dansundervisningen framåt. Björkman och Sotevik (2023) har observerat att normkritik ibland betraktas som enkelt att integrera i undervisningen. "Det är ju inte kärnfysik det handlar om" (Hill, 2021, s 15). Men när normkritisk pedagogik presenteras som enkel finns risken att lärare känner sig misslyckade och otillräckliga. Detta syns i informanternas efterfrågan om mer vetenskapligt material samt hur danslärarutbildningar i dåtid inte arbetade med perspektiv som kropp, etnicitet och genus. Normkritisk pedagogik bör vara genomgripande och kontinuerligt integrerad i hela skolverksamheten, samt vara en ständig process av reflektion, kritik och problematisering. En hierarkisk syn på kunskap, där naturvetenskap och teoretisk kunskap anses vara överlägsen mjukare värden som omsorgspraktiker tillika emotionellt arbete, bör således utmanas. Hills studies empiriska material vittnar om att normkritisk pedagogik ibland jämförs med något som är lätt att arbeta med. Arbetet med normkritisk pedagogik bör erkännas som både svårt och komplext och ge den respekt och uppmärksamhet det förtjänar.

Trots att normkritisk pedagogik har blivit både hyllad och kritiserad, finns det flera sätt att diskutera och analysera begreppet. Pedagogiken har introducerat nya perspektiv och strategier för att hantera diskriminering och kränkningar, både inom utbildningssystemet och på andra

samhällsarenor. Det har skett genom att den fokuserar på normeringsprocesser snarare än normavvikare samt gör begreppet intersektionalitet mer greppbart och tillämpbart i pedagogisk praktik (Björkman, Bromseth & Hill, 2021). Studenter, lärare, skolledare och andra aktörer inom utbildningssektorn efterfrågar ibland konkreta riktlinjer för hur de ska agera "korrekt" och undvika att göra "fel" i relation till normkritisk pedagogik. Lärare kan ifrågasätta vilka uttryck som är normkritiskt lämpliga, om ett specifikt agerande var i linje med normkritiska ideal, eller vilka undervisningsmetoder som är mest effektiva ur ett normkritiskt perspektiv. Denna diskussion är dock komplex och dynamisk, med flera faktorer som måste beaktas, såsom kontext, intention och de inblandades erfarenheter. För att på ett ansvarsfullt och inkluderande sätt kunna navigera dessa frågor krävs en djupgående förståelse samt en kontinuerlig reflektion kring normkritikens principer och dess praktiska tillämpning. Här kan kollegiala samtal hjälpa till och spela en viktig roll.

Appropriering är en grundläggande princip inom hela danstraditionen, då dansen överförs och instrueras från kropp till kropp (Säljö, 2000/2010). Detta sker ofta i en dansundervisning då uppvärmning och arbete med danssteg och koreografi sker. I empirin framkommer att överföringen av kunskaper genom kroppen är en betydande källa till yrkesstolthet för danslärarna, som beskriver denna stolthet på ett naturligt sätt. Det är regelbundet läraren som instruerar men till viss del, som vi kan se i lärarnas material, sker det även att eleverna själva skapar samt lär ut till varandra. Det sociala lärandet inom den proximala utvecklingszonen främjar ömsesidigt lärande, där eleverna förbättrar sin förmåga att kommunicera och dela insikter. Detta leder i slutändan till en djupare förståelse av hur dans kan skapas. Trots detta lägger ingen av danslärarna fokus på det sociala samspel som sker när eleverna skapar och arbetar med arbetsuppgifter tillsammans. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att mycket av bildmaterialet bygger på samarbeten. Appropriering får ökad betydelse när lärarna uppmuntrar eleverna att utforska och tolka dansmaterialet på individuella vis. Detta främjar en kreativ och självständig lärmiljö där eleverna kan utforska dansen från olika perspektiv. Här kan de normkritiska perspektiven ge stöttning i utformandet av undervisningen, både genom dansläraren själv och genom att eleverna får ta agens över vad kropparna ska dansa.

Generellt strävar lärarna efter att etablera en inkluderande tillika stimulerande lärmiljö där eleverna bör trivas och utvecklas både individuellt såväl som i grupp. Detta framgår också i flera av danslärarnas citat inom temat *Yrkesstolthet*. Bea beskriver hur eleverna växer och utvecklar en ökad nyfikenhet på de olika aspekterna av dansen. Genom att tillämpa en normkritisk pedagogik och inkludera flera normkritiska perspektiv arbetar lärarna medvetet för att utmana och omforma traditionella normer inom dansen. Dessa normer framträder tydligt i temana *Förr och nu* samt *Kroppsliga intersektioner: Kropp, Etnicitet och Genus*, där mycket av danstraditionen består av stereotypa representationer. Arbetet med att skapa en normkritisk lärmiljö är dock inte enkelt; det är lättare sagt än gjort. En betydande utmaning för danslärarna är behovet av att ifrågasätta och omdefiniera etablerade konventioner inom dansen, vilket kräver både initiativ och samarbete mellan lärare och elever. Temat *Yrkesstolthet* ger en viss form av implicit kunskap, som är svår att förklara men som danslärarna strävar efter att förmedla. Detta förutsätter ett stort eget intresse och engagemang från lärarnas sida för att utveckla och anpassa lämpligt undervisningsmaterial för gymnasieelever. Dessutom krävs en kontinuerlig dialog med kollegor och elever samt en nyfikenhet för att hålla sig uppdaterad med aktuella samhällsdebatter, allt inom ramen för deras redan omfattande arbetsbörda. Intervjuerna gav en möjlighet att utforska danslärarnas perspektiv på den presenterade undervisningen och det pedagogiska material som utgör grunden för kunskapsförmedlingen. Vilka diskurser som framträder i det pedagogiska undervisningsmaterialet kommer att presenteras och analyseras i nästa avsnitt.

Del 2: Danslärarnas pedagogiska undervisningsmaterial

Utifrån en kritisk litteracitetsanalys, där jag har tillämpat de fyra litteracitetskompetenserna (Freebody & Luke, 1999, 2000) som tidigare beskrivits, framträder flera betydande diskurser i det pedagogiska undervisningsmaterialet. Detta material visar ett tydligt engagemang för att integrera olika perspektiv och kritisk reflektion inom dansundervisningen. Den ideologiska modellen (Street, 1984), som betraktar litteracitet som en praxis förankrad i sociala och kulturella sammanhang, är en modell som danslärarna ofta anammar. De tre diskurser som utkristalliserar sig i undervisningsmaterialet är danskvaliteter i kroppen, kulturell mångfald och slutligen historisk danstradition. Den första framträdande diskurs är danskvaliteter i kroppen. I denna kontext tillhandahåller kodningsmetoder utifrån Freebody och Luke (1999, 2000) eleverna nödvändig information för att förstå och bemästra olika aspekter av dans. Detta synliggörs i dansmaterial i kroppen genom användningen av anatomiska bilder för att utforska kroppens komplexitet. Grundläggande danssteg tränas för att förmedla lärandets komplexitet i balett och andra dansformer. Danslärarna lär också eleverna att vara uppmärksamma på höfterna när de dansar. De instruerar dem att känna tyngd i höften, att vara parallella eller utåtvridna samt att notera om höfterna är vinklade. Dessa moment vävs samman och ger eleverna chansen att hantera flera lager av danskvaliteter. Diskursen kring danskvaliteter i kroppen omfattar även information om skelett och muskler för att fördjupa förståelsen av den dansande kroppen. För att göra framsteg både i intellektuell förståelse och i fysisk utförande måste eleverna knäcka koder. Här bidrar de tidigare bildexemplen till denna process. De latinska namnen på muskler ger även tyngd åt undervisningen och förbereder eleverna för högre studier.

Undervisningsmaterialet ger också eleverna verktyg för att förstå hur texter och bilder är uppbyggda. Genom att granska konventioner och strukturer får eleverna en djupare insikt i materialets komposition och funktion. Denna diskurs, dansmaterial i kroppen, syftar till att främja diskussioner såväl analyser som fokuserar på att förstå flera dimensioner av danskonsten och dess estetiska värden. Detta inkluderar en granskning av hur dansen utförs med hänsyn till teknisk skicklighet, utforskning av rörelsemönster och kroppslig förkroppsligande av kunskap. Diskursen om danskvaliteter i kroppen omfattar även hur dansen känns, hur den förkroppsligas och hur den utförs i kroppen, med ett särskilt fokus på anatomi. Sammanfattningsvis fokuserar diskursen om danskvaliteter i kroppen på att utforska och förstå de element som bidrar till dansens komplexitet samt att identifiera dess utmaningar. Det pedagogiska materialet som relaterar till danskvaliteter i kroppen syftar till att möta eleverna på olika sätt och skapa ett meningsfullt lärande. Det bidrar också till att fördjupa förståelsen för kodningsmetoder (Freebody & Luke, 1999, 2000) och deras tillämpning inom dansundervisningen, till exempel genom att studera anatomiska bilder.

Vidare till den andra diskurs i det pedagogiska materialet som träder fram är kulturell mångfald. Denna diskurs inkluderar en utforskning av kulturella uttryck inom dans från olika traditioner och genrer, samt förekomsten av olika kulturella identiteter, uttryck och perspektiv inom en samhällsgrupp eller nation. Text och betydande praktiker (1999, 2000) inom denna diskurs ger eleverna möjlighet att utforska hur idéer i en text- eller bildbaserat undervisningsmaterial hänger samman och hur olika kulturella bakgrunder kan influera tolkningen samt skapandet av mening. Studier av historiska kontexter inom dans bidrar till att skapa mening, medan kritiska praktiker (1999, 2000) används för att anta olika perspektiv och bättre förstå samt utmana underliggande budskap. Eleverna uppmanas att ifrågasätta textens eller bildens neutralitet, identifiera vilka röster som framhävs såväl vilka som tystas ned. Det

bildbaserade undervisningsmaterialet illustreras genom bilder av olika naturfenomen, inklusive en ugglas. Detta material utmanar elevernas utforskande av rörelsemönster och analys, samtidigt som det främjar kreativitet och experimenterande inom dansundervisningen. När elever arbetar med kollage, som även illustreras i det bildbaserade undervisningsmaterialet, främjas både samarbete och integration bland elever med olika bakgrunder. Eleverna tränar sin analytiska förmåga genom att skapa kollage utifrån givna ramar, en pragmatisk praxis (1999, 2000) som främjar debatt samt diskussion om hur kulturella tillika sociala funktioner påverkar samhället. Diskursen om kulturell mångfald involverar fortsättningsvis diskussioner och analyser av hur den kulturella mångfalden påverkar dansen, samhället och individer på olika sätt. Den omfattar frågor som inkludering, kulturellt utbyte, maktrelationer och respekt för kulturella skillnader, samt hur danslärarna och eleverna kan problematisera dessa. Kritiska praktiker (Freebody & Luke, 1999, 2000), används för att utmana eleverna att ifrågasätta texten och bildens neutralitet, identifiera vilka röster som framhävs samt vilka som tystas ner. Detta innebär även att eleverna, i arbetet med kollagen, kan identifiera de individer eller grupper som inte syns och hörs i den danskontext som studeras. Eleverna kan även, genom kritiska praktiker, diskutera och analysera dans utifrån temat *Kroppsliga intersektioner: kropp, etnicitet och genus*. Samtidigt undersöks hur text och betydande praktiker (Freebody & Luke, 1999, 2000) kan bidra till skapandet av nya rörelser genom att analysera hur kulturella referenser påverkar tolkningen. Eleverna utforskar hur idéer i en text eller bild hänger samman. De studerar även hur olika bilder kan fördjupa diskussionerna om skapandeprocessen, särskilt när eleverna arbetar med bilder från naturen som visas i det bildbaserade undervisningsmaterialet. Detta sammanhang främjar en mer aktiv och självständig inlärningsprocess där eleverna får arbeta med improvisation, koreografiska metoder tillika kritiskt analysera dansens olika dimensioner.

Den tredje och sista diskursen i det pedagogiska materialet är historisk danstradition. I det textbaserade undervisningsmaterialet erbjuds eleverna möjligheter att lära sig metoder för att koreografera samt att utforska koreografer och koreografins rika historia. Denna diskurs integrerar utforskningen av historiska och kulturella kontexter för dansen, där eleverna både kan utmana normer samt skapa eller återskapa dansverk som lyfter ungdomars röster. Genom att studera dansens historia och koreografernas arbete, enligt Anna, utvecklas en djupare förståelse för dansens estetiska samt samhällsliga dimensioner. Genom att tillämpa kritiska praktiker enligt Freebody och Luke (1999, 2000), engageras eleverna i skapandet av dansverk där de kan omforma dansens gestaltning på innovativa sätt och lyfta fram centrala budskap. Flera perspektiv som danslärarna arbetar med synliggörs i text- och bildbaserat undervisningsmaterial, vilket strävar efter att stimulera ett livslångt lärande. I diskursen om historisk danstradition framträder även exempel i det textbaserade undervisningsmaterialet där. Eleverna använder där olika arbetsmetoder för att skapa koreografier samt fördjupa sig i verksamma koreografers syn på koreografi.

Danslärarna betonar vikten av kritisk granskning av källor och dessutom anammar en mångfald av resurser för att berika undervisningen. Sådana aktiviteter utrustar eleverna med de nödvändiga verktygen för kodningsmetoder (1999, 2000), att knäcka koder och förstå dansens komplexa rörelsemönster samt tekniker. I detta sammanhang integreras även temat *Förr och nu*, där eleverna uppmuntras att reflektera över dansens historiska, kulturella samt samhällsliga dimensioner. Ingen av danslärarna presenterar dock något undervisningsmaterial som explicit behandlar historisk danstradition. Danslärarna betonar dock att detta är ett betydelsefullt perspektiv i undervisningen, vilket även tidigare har nämnts. Genom att arbeta med olika koreografiska metoder såväl som studera historiska koreografers arbete, fördjupas diskussionerna om både *förr och nu* samt *Kroppsliga intersektioner: kropp, etnicitet och*

genus. Detta bidrar till en djupare förståelse för dansens potential att främja demokratiska värden och dessutom kulturell mångfald. Kritisk litteracitet, utifrån Street (1984), ses som en praxis förankrad i specifika sociala samt kulturella kontexter, något som danslärarna strävar efter att ständigt utveckla och integrera i sin undervisning. Jusslin (2019) beskriver detta som danslitteracitet, vilket betonar de positiva aspekterna av fysisk dansundervisning. Trots detta problematiserar informanterna de utmaningar som uppstår till följd av bristen på både relevant och tillgänglig kurslitteratur för gymnasieelever. Det faller ofta på danslärarna själva att leta fram och utveckla material för att ge undervisningen tyngd. Kritisk litteracitet betonar vikten av att förstå hur språk påverkas av sociokulturella faktorer som makt, kön, klass samt etnicitet (Damberg & Lundgren, 2015). Dessa perspektiv är närvarande bland danslärarna, som ständigt arbetar med att utveckla och förbättra sin undervisning. Många av dem har dock begränsad tid att utforska dessa perspektiv genom att läsa och studera ny forskning samt sitt befintliga undervisningsmaterial. Det kan bero på att tillgängligt material saknas eller att lärarna inte har tid att leta efter och dessutom omarbeta texter samt bilder.

Av det bild- och textmaterial som presenteras i resultatdel 2 är flera av materialen omarbetade och ibland även översatta för att vara lämpliga i en gymnasiekontext. En diskussion pågår bland danslärarkollegorna om maktstrukturer såväl som normer i danssamhället. Danslärarna efterfrågar mer forskning och skriftligt material om makt, kön samt etnicitet kopplat till dans för att kunna förhålla sig kritiskt tillika analytiskt till texter. Diskussioner i klassrummet bidrar till lärare och elevernas fördjupade förståelse, men det finns en tendens att ansvaret läggs på eleverna att själva söka efter information. Detta kan leda till att de använder icke-forskningsbaserade källor. Detta blir tydligt när ingen av informanterna presenterar något textbaserat material som härrör från forskning³. Det framkommer tydligt i del 1 att danslärarna intar ett perspektiv där materialet bör vara forskningsbaserat. De betonar vikten av trovärdiga källor och ägnar betydande tid åt att utföra detta sökarbete individuellt. Detta understryker behovet av att inkludera olika perspektiv i undervisningen för att hantera de maktstrukturer som påverkar elevernas lärande. Trots att danslärarna inte lyfter fram detta som ett större bekymmer, skulle forskning som förankrar normkritik specifikt kopplad till dans kunna vara till stort stöd för att utveckla och förbättra undervisningen.

Sammanfattningsvis visar diskurserna en medvetenhet om vikten av källkritik och användning av mångfaldiga källor för att berika lärande samt undervisningsmiljön. Danslärarna reflekterar över dansens historiska, kulturella och dessutom samhällsdimensioner. De problematiserar dessa aspekter, vilket visar på en djup förståelse för ämnets komplexitet samt dess potential att främja demokrati samt mångfald. Det är dock värt att notera att danslärarnas perspektiv och pedagogiska material betonar de positiva aspekterna av dansundervisningen. Trots att utrymmet för att problematisera utmaningar samt begränsningar är begränsat, börjar vissa av danslärarna under intervjun reflektera över behovet av en mer kritisk hållning. De uttrycker en insikt om att de kan behöva granska och analysera sitt sätt att arbeta inkluderande samt sitt undervisningsmaterial, både i text och bild. En mer nyanserad analys skulle kunna inkludera hur integrering av olika perspektiv i undervisningen ter sig och hur maktförhållanden kan påverka elevernas lärande. Den kritiska litteracitetsanalysen visar att danslärarna demonstrerar varierande praktiker och perspektiv i sin dansundervisning. När det gäller kodningsmetoder (Freebody & Luke, 1999, 2000) fokuserar endast ett fåtal lärare på att använda texter, trots att de diskuterar och betonar dess vikt. I arbetet med bilder bidrar kodningsmetoder till att ge inspiration och skapa en grund för att debattera bildval bland

---

³ Det är oklart om *Making Video Dance: A Step-by-Step Guide to Creating Dance for the Screen* (McPherson, 2006/2018) bygger på författarens forskning, då sådan information inte framgår av tillgängliga källor. <https://www.katrinamcpherson.com> [Hämtad: 2024-09-01].

eleverna. Att dansa samt förkroppsliga material är återigen det pedagogiska material som används vanligen och mer kontinuerligt, där lärare instruerar med kroppen.

Danslärarna använder text- och betydande praktiker (Freebody & Lukes, 1999, 2000) i historiska och samtida perspektiv inom dans för att fördjupa elevernas förståelse. Dock sker detta muntligt samt genom diskussioner. Inget undervisningsmaterial inom historiska perspektiv presenteras. Funktionellt tillvägagångssätt visar att bild- och textbaserat undervisningsmaterial används för att skapa sociala sammanhang samt förståelse för sociala funktioner i dansundervisningen. Det är dock ingen av danslärarna som explicit betonar perspektivet där eleverna gynnas av samarbete. Pragmatisk praxis, baserat på Freebody och Lukes (1999, 2000), påverkar dansundervisningens betydelse. Exempelvis när danslärare uppmuntrar eleverna att gemensamt diskutera texter och bilder som har en koppling till vardagen. Ett exempel på detta kan vara de bilder som används i kollaget. Kritiska praktiker uppstår genom diskussioner och i olika arbeten som berör frågor om kropp, genus och etnicitet. Men även i koreografiarbete då eleverna själva får möjligheten att arbeta med eller förändra något som skaver. Koreografier visas vanligen även upp för en publik och kan skapa debatt. Detta illustreras i textbaserat materialet när Bea beskriver hur eleverna själva får utforma en berättelse när de arbetar med att skapa en dansfilm. För att summera diskussionen utifrån ramverket och analysverktyget kommer studien fram till att det sociokulturella ramverket och analysverktyget Kritisk litteracitet, tillsammans erbjuder en djupgående förståelse. Denna kombination framhäver en sammanflätning av danslärarnas perspektiv och diskurser kring det pedagogiska undervisningsmaterialet. Utan både det sociokulturella perspektivet och kritisk litteracitet skulle vi inte ha haft samma förståelse av materialet, vilket tillför ett djup till resultaten. Slutligen uppmanas danslärarna att själva ifrågasätta texter och bilder ur olika perspektiv. De måste medvetet välja bort samt lyfta fram material för att främja kritiskt tänkande, lärande, mångfald och det sociala samspelet i dansundervisningen.

Integrering av del 1 och 2

Slutligen integreras studiens två delarna för att belysa hur de ömsesidigt påverkar och förstärker varandra. Genom att använda både ett sociokulturellt ramverk och kritisk litteracitetsanalys framträder argument för och emot dessa perspektiv, vilka tillsammans bidrar till en djupare förståelse av undervisningsprocesser. Multi Methods Research (MMR), där blandade metoder används, stärker studiens slutsatser genom kombinationen av intervjuer med danslärare och insamling av pedagogiskt material (Ahrne & Svensson, 2011/2022). Även om dessa metoder hålls åtskilda i resultatdelen, flätas de samman i diskussionen för att ge en mer nyanserad bild av danslärarnas perspektiv och deras undervisningsmaterial. Intervjuerna fördjupar diskussionen, men risk finns att svaren generaliseras och tolkas som representativa för hela yrkeskåren, vilket inte nödvändigtvis är fallet.

Genom dessa intervjuer identifierades teman som *Förr och nu* och *Kroppsliga intersektioner*, där undervisningsmaterialet analyserades för att belysa dansens historia och tradition ur olika perspektiv. Kritisk litteracitet ger både lärare och elever verktyg att granska och reflektera över dansens utveckling, vilket främjar en systematisk förståelse av underliggande strukturer. Inom den proximala utvecklingszonen (ZPD) fördjupas elevernas förståelse, där mer erfarna elever kan fungera som mentorer för de mindre erfarna (Murphy, 2022). Danslärarnas uttalanden visar hur ZPD används för att uppmuntra eleverna att reflektera över dans i förhållande till kropp, genus och etnicitet. Kritisk litteracitet fungerar som ett analysverktyg för att främja en bredare förståelse av kroppen och uppmuntra inkludering av olika kroppstyper i dansen. Eleverna lär sig samarbeta, ge varandra feedback och reflektera över sin

utveckling, vilket stärker deras medvetenhet om kroppens roll i dansen. Deras medvetenhet om dessa frågor är avgörande för att bidra till förändring. Temat *Yrkesstolthet* framhäver vikten av kollegialt lärande. Kritisk litteracitet och de fyra litteracitetskompetenserna (Freebody & Luke, 1999, 2000) kan integreras hos danslärare och kollegor för att bredda undervisningen med olika perspektiv.

I den andra delen, som fokuserar på det pedagogiska materialet, tillämpas även det sociokulturella ramverket. Här blir appropriering, det vill säga härmandet av den dansande kroppen, mindre framträdande jämfört med i den första delen. I stället används texter och bilder som kulturella redskap för att förmedla information och insikter till eleverna. Läraren spelar en central roll i att välja vilka kulturella redskap som ska användas för att stödja elevers lärande. I det pedagogiska materialet framträder främst bilder, medan text används i mindre utsträckning. Den proximala utvecklingszonen blir tydlig när lärarna överför kunskap till eleverna, som sedan bearbetar den både individuellt och i grupp. Genom användning av texter, bilder och videomaterial får eleverna möjlighet att skapa och gestalta dans utifrån dessa stimuli. Detta gör det möjligt för dem att analysera och påbörja sin konstnärliga process självständigt, utan lärarens direkta vägledning. Enligt den proximala utvecklingszonen är det också viktigt att eleverna stöttar varandra i att förstå och tillämpa den kunskap som överförs (Säljö, 2000/2010). Utvecklingszonen innebär det alltså för denna studie att eleverna arbetar med att både förkroppsliga den fysiska erfarenheten av dans, förankrad i muskelminnet, och tillägna sig teoretisk kunskap. Lärarnas intervjuer visar att dansundervisningen bidrar till viktiga livserfarenheter. Det pedagogiska materialet visar hur eleverna tillägnar sig kunskap genom kulturella redskap. Medan den proximala utvecklingszonen framträder när de förväntas dra egna slutsatser, internalisera danstekniker och ta ansvar för sina konstnärliga val.

VIDARE FORSKNING: ÖGAT

Baserat på resultaten från denna studie framträder den fjärde kategorin från tidigare forskning med ökad tydlighet. Denna kategori, benämnd *Ögat*, betonar vikten av danslärares användning av olika pedagogiska material och deras roll i att etablera sociala relationer med fokus på lärande mellan lärare och elever. Forskning inom denna tradition granskar hur lärare kommunicerar med eleverna genom de pedagogiska materialen. En potentiell inriktning för framtida forskning skulle kunna vara att undersöka vad som sker i klassrumsmiljön genom observationer. Detta skulle möjliggöra en närmare granskning av hur danslärare integrerar det pedagogiska materialet i undervisningen tillsammans med eleverna, som en del av praktikinära forskning. Alternativt skulle man kunna undersöka hur eleverna upplever närvaron eller avsaknaden av texter och bilder vid inläring. Tidigare forskning (*Kroppen, Hjärnan och Talet*) har framför allt riktat ljuset mot förkroppsligandet av olika dansmoment, bedömningspraktiker inom dans och verbal kommunikation från danslärare under undervisning. Dock saknar den tidigare forskning, en djupgående analys av hur text- och bildbaserat pedagogiska material hanteras och används i dansundervisningen på gymnasienivå. Efter att ha genomfört denna studie menar jag att utförandet av dansundervisningen upprätthåller en hög standard, men att ytterligare utveckling av kompletterande pedagogiskt material är nödvändigt. Som det är nu läggs denna tyngd på den enskilda dansläraren att själv skapa undervisningsmaterialet. En sådan forskningsinsats skulle inneha stor inverkan på danspedagogikens didaktiska område, vilket studiens empiri tydligt visar. Framtida forskning inom den forskningstradition som i denna studie har kommit att definieras som *Ögat* kan inriktas på att utforska effekterna av olika pedagogiska strategier och tillvägagångssätt. Syftet är att ytterligare förbättra undervisningsmetoderna inom dans på

gymnasienivå genom att basera undervisningen på vetenskaplig forskning. En sådan didaktisk process skulle kunna främja en ännu mer inkluderande såväl som varierad undervisningsmiljö samt därmed komma att utveckla lärandet. Detta kan innefatta undersökningar av olika aspekter av klassrumsklimatet samt dess påverkan på elevernas inlärning och dessutom välbefinnande.

REFERENSER

- Ahlstrand, P. (2015). Learning study i dans [Elektronisk]. *Venue*, 1(15). <https://doi.org/10.3384/venue.2001-788X.1545> [Hämtad: 2023-12-20].
- Ahlstrand, P. & Andersson, N. (2023). Variationsmönster i dansundervisning – lektionsdesign med learning study som forskningsansats [Elektronisk]. *Nordic Journal of Dance*, 13, s. 4–19. <https://doi.org/10.2478/njd-2022-0006> [Hämtad: 2023-12-20].
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011/2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 Upplagan. Stockholm: Liber.
- Andersson, N. (2014). Assessing Dance: A Phenomenological Study of Formative Assessment in Dance Education [Elektronisk]. *Nordic Journal of Art and Research*, 3(1). <https://doi.org/10.7577/if.v3i1.936> [Hämtad: 2023-12-19].
- Andersson, N. (2018). Making space for assessment: dance teachers' experiences of learning and teaching prerequisites [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 19(18). <https://doi.org/10.1080/14647893.2018.1523380> [Hämtad: 2023-12-19].
- Andersson, N. & Thorgersen, C. F. (2015). From a Dualistic toward a Holistic View of Dance Knowledge: A Phenomenological Analysis of Syllabuses in Upper Secondary Schools in Sweden [Elektronisk]. *Journal of Dance Education*, 15(1), s. 1-11. <https://doi.org/10.1080/15290824.2014.952007> [Hämtad: 2023-12-20].
- Ashwell, K. W. S. (2018). *Människokroppens anatomi*. Västra Frölunda: Tukan Förlag.
- Berggren, J. (2004). Dansarens lärprocess. I E. Grönlund & A. Wigert (Red.), *Röster om danspedagogik* (s. 39–53). Stockholm: Carlsson.
- Björkman, L. & Sotevik, L. (Red.) (2023). *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Lund: Studentlitteratur.
- Björkman, L., Bromseth, J. & Hill, H. (2021). Normkritisk pedagogik – framväxten och utvecklingen av ett nytt begrepp i den svenska utbildningskontexten [Elektronisk]. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk og kritikk*, 7, s. 179–195. <http://dx.doi.org/10.23865/ntpk.v7.2314> [Hämtad: 2024-05-27].
- Bryman, A. (1997/2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 upplagan. Malmö: Liber.
- Dahlqvist, L. (2022). Kollaborativ danskonstnärlig process – en övning i demokrati [Elektronisk]. *Nordic Journal of Dance*, 13(1). <https://doi.org/10.2478/njd-2022-0004> [Hämtad: 2023-12-19].

- Denscombe, M. (2000/2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 4 upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Engel, L. & Schou Jeppesen, R. (2010). The Dance of Words [Elektronisk]. *Nordic Journal of Dance*, 1, s. 59–64. <https://doi.org/10.2478/njd-2010-0008> [Hämtad: 2023-12-20].
- Englund, B. & Sandström, B. (2015). Expression' and verbal expression: On communication in an upper secondary dance class [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 16(3), s. 213–229. <https://doi.org/10.1080/14647893.2015.1046427> [Hämtad: 2023-12-20].
- Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.) (2009/2019). *Handbok i kvalitativ analys*. 3 upplagan. Stockholm: Liber.
- Freebody, P. & Luke, A. (1999). A map of possible practices: further notes on the four resources model [Elektronisk]. *Practically Primary*, 2(4), s. 5–8. <https://search.informit.org/doi/10.3316/aeipt.96162> [Hämtad: 2023-10-03].
- Foucault, M. (1969/2002). *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv Förlag.
- Freire, P. (1976/2021). *De förtrycktas pedagogik*. 2 upplagan. Stockholm: Trinambai.
- Haas, J. (2010/2018). *Dance Anatomy*. 2 upplagan. Champaign, Ill., Leeds: Human Kinetics.
- Hammergren, L. (2016). Att tala – att dansa: om metaforens betydelse inom danspedagogik [Elektronisk]. *Nordic Journal of Dance*, 7, s. 18–27. <https://doi.org/10.2478/njd-2016-0003> [Hämtad: 2024-01-02].
- Hellström Sveningsson, L. (2012). Kritik mot balettskola i Göteborg. *Danstidningen*, Nr. 2, s. 10.
- Hill, H. (2021). ”Normkritisk vaccination” - Normkritik och normkritisk pedagogik i Skolverkets rapporter och råd 2009–2014 [Elektronisk]. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 26 (2–3). <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/download/1648/2488/8182> [Hämtad: 2024-05-11].
- Integritetsskyddsmyndigheten (2021). *Grundläggande principer* [Elektronisk]. <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/grundlaggande-principer/> [Hämtad: 2023-12-09].
- Jusslin, S. & Höglund, H. (2020). Litteracitet? Några teoretiska nedslag i litteracitetsbegreppet [Elektronisk]. *Arena: medlemsblad för svenska modersmålslärares föreningen i Finland r.f.*, 2020(2), s. 24 – 25 https://issuu.com/arena_smlf/docs/arena-02-20-web/24 [Hämtad: 2023-10-15].
- Jusslin, S. (2019). Conceptualizing Dance Literacy: A Critical Theoretical Perspective on Dance in School [Elektronisk]. *På Spissen forskning - Dance Articulated, Special Issue Bodily Learning*, s. 24 – 42. <https://doi.org/10.18862/ps.2019.501.3> [Hämtad: 2023-10-25].
- Karlholm, D. (2010). Visuella kulturstudier [Elektronisk]. *Konsthistorisk tidskrift/ Journal of art history*. Stockholm: Taylor & Francis. <https://doi.org/10.1080/00233600310016096> [Hämtad: 2023-12-22].

Klein, S., Zestcott, C. & Brenick, A. (2023). Dance in black and white: Examining the stereotypes of black and white ballerinas and hip-hop dancers [Elektronisk]. *Human Kinetics Journals*, 32(1). <https://journals.humankinetics.com/view/journals/wspaj/32/1/article-wspaj.2023-0035.xml> [Hämtad: 2024-02-24].

Kvale, S. & Brinkmann, S. (1997/2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Laban, R. von & Ullmann, L. (1960/1980). *The mastery of movement*. 4 upplagan. Hampshire: Dance Books.

Luke, A. (2000). Critical Literacy in Australia: A Matter of Context and Standpoint [Elektronisk]. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 43(5), s. 448-461. <https://www.jstor.org/stable/40017081> [Hämtad: 2023-09-23].

Lundgren, B. & Damber, U. (Red.) (2015). *Critical literacy i svensk klassrumskontext*. Umeå: Umeå Universitet.

Lundmark, K. (2010). Improvisation som ett didaktiskt och konstnärligt verktyg i jazzdans [Elektronisk]. *Journal of Dance Education*, 2010(2), s. 20–25. <https://doi.org/10.2478/njd-2011-0005> [Hämtad: 2023-12-20].

Martinsson, L. & Reimers, E. (Red.) (2008/2020). *Skola i normer*. 3 upplagan. Malmö: Gleerups.

McPherson, K. (2006/2019). *Making video dance: a step-by-step guide to creating dance for the screen*. 2 upplagan. Abingdon, Oxon: Routledge.

Murphy, C. (2022). *Vygotsky and Science Education* [Elektronisk]. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-05244-6> [Hämtad: 2023-10-02].

Nationalencyklopedin. 2024. Diskurs. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/diskurs> [Hämtad: 2024-09-28].

Román, G. (2004). Dansens lärande – minne, mästare och kropp. I E. Grönlund & A. Wigert (Red.), *Röster om danspedagogik* (s. 55–74). Stockholm: Carlsson.

Román, G. (2010). Dansens lärande [Elektronisk]. *Journal of Dance Education*, 2010(2), s. 26–36. <https://doi.org/10.2478/njd-2011-0005> [Hämtad: 2023-12-21].

Schupp, K. (2024). Rethinking the pedagogy of dance pedagogy [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 25(3), s. 254-267. <https://doi.org/10.1080/14647893.2022.2083596> [Hämtad: 2024-09-24].

SFS 2018:218. *Lag med kompletterande bestämmelser till EU dataskyddsförordning*. [Elektronisk]. Stockholm:

Justitiedepartementet. <https://www.svenskforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2018-04/SFS2018-218.pdf> [Hämtad: 2023-12-09].

SFS 2010:800. *Skollagen*. [Elektronisk]. Stockholm: Utbildningsdepartementet. [Hämtad: 2023-09-20].

Skolverket (2023). *Barnkonventionen i skolan*. [Elektronisk].
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen> [Hämtad: 2024-05-23].

Skolverket (2016). *Kritisk litteracitet*. 1 upplagan. [Elektronisk]. [Hämtad: 2023-09-23].
Skolverket (2011). *Läroplan för gymnasieskolan*. [Elektronisk]. Stockholm: Skolverket.
[Hämtad: 2023-09-10].

Skolverket (2010). *Dansgestaltning* [Kursplan]. [Elektronisk].
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DDAN%26version%3D4%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3> [Hämtad: 2023-02-13].

Skolverket (2010). *Dansteknik* [Kursplan]. [Elektronisk].
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DDAT%26version%3D6%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3> [Hämtad: 2024-05-28].

Slideshare (2019). *Dance composition*
[Elektronisk]. <https://www.slideshare.net/0Neil1981/dance-composition-handbook-1> [Hämtad : 2024-04-11].

Street, B. (1984). *Literacy in theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Styrke, B.-M. (2015). Didactics, Dance and Teacher Knowing in an Upper Secondary School Context [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 16(3), s. 201–212.
<https://doi.org/10.1080/14647893.2015.1036021> [Hämtad: 2023-12-19].

Styrke, B.-M. (2012). Dance teachers: a review of a profession in transition [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 14(2), s. 92–103. <https://doi.org/10.1080/14647893.2012.722615> [Hämtad: 2023-12-19].

Säljö, R. (2000/2010). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2005/2013). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. & Hultåker, O. (1994/2016). *Enkätboken*. 5 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [Elektronisk]. Stockholm: Vetenskapsrådet. [Hämtad: 2023-11-26].

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. [Elektronisk].
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf [Hämtad: 2023-11-26].

Vygotsky, L.S. (1934). *Thinking and Speech*. Kapitel 6, The problem of teaching and mental development at school age. [Elektronisk].

<https://www.marxists.org/archive/vygotsky/works/words/index.htm> [Hämtad: 2023-10-01].

Vygotsky, L.S., Hanfmann, E. & Vakar, G. (1986). *Thought and language*. [Elektronisk].

Cambridge, Mass.: MIT Press. <https://tinyurl.se/80X> [Hämtad: 2023-10-08].

Wahlström, N. (2015/2016). *Läroplansteori och didaktik*. 2 upplagan. Malmö: Gleerup Utbildning AB.

Ångström, A. (2002). Koreologen tecknar dans som noter [Elektronisk]. *Svenska Dagbladet*.

<https://www.svd.se/a/a3c6f2cf-4b08-359a-9893-2ffa9f87a68d/koreologen-tecknar-dans-som-noter> [Hämtad: 2023-10-27].

Østern, T. P. & Irgens, E. (2016). Interfering with the lived field of dance pedagogy from organizational and leadership studies perspectives—an explorative intervention with performing and teaching dance artists [Elektronisk]. *Research in Dance Education*, 19(1), s. 57–73. <https://doi.org/10.1080/14647893.2015.1124079> [Hämtad: 2023-12-22].

BILAGOR

Bilaga 1

- a. Mall för samtycke till studenters insamling och behandling av personuppgifter inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Information till den som ska fylla i mallen

Nedan följer en mall som kan användas av studenter inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå för att hämta in samtycke till insamling och behandling av personuppgifter. Mallen utgår från att en undersökning av något slag ska göras, exempelvis inom ramen för en uppsats, men mallen går att anpassa för andra situationer.

Samtycke ska alltid lämnas skriftligt och hämtas in innan behandlingen av personuppgifter börjar. Efter att samtycke har hämtats in får behandling ske i enlighet med samtycket. Samtycket sätter alltså ramarna för vilken behandling som är tillåten. Om annan behandling ska ske måste nytt samtycke hämtas in innan behandlingen påbörjas. I det fall ett samtycke återkallas, ska behandlingen upphöra. Detta påverkar dock inte den behandling som redan har skett.

I mallen finns text markerad med hakparenteser. Sådan markering betyder att information som är anpassad för den specifika situationen ska fyllas i. Informationen ska vara fullständig och lättförståelig. Personen vars uppgifter man vill behandla ska få en klar bild av vilka personuppgifter som kommer att behandlas, på vilket sätt de kommer att behandlas, och i vilket syfte de kommer att behandlas. Efter att informationen har fyllts i ska hakparenteserna tas bort.

I mallen finns också text markerad med dubbla snedstreck. Sådan markering betyder att texten inte alltid är relevant. Om texten är relevant ska snedstrecken tas bort och den övriga texten vara kvar. Om texten inte är relevant ska hela stycket tas bort.

Den här mallen ska alltid anpassas efter den specifika situationen. Om du är osäker eller har några frågor är du välkommen att kontakta din lärare eller handledare.

Denna sida är endast en beskrivning av mallen, och alltså inte del av själva mallen.

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

Som en del av kursen Masterprogram i pedagogiskt arbete vid Högskolan i Borås utför jag en studie med syftet att undersöka vilka pedagogiska perspektiv danslärare intar i samband med att de integrerar texter och bilder i sin dansundervisning.

Jag som utför studien skulle vilja att du lämnar vissa uppgifter om dig själv, närmare bestämt namn och yrkestitel.

Uppgifterna kommer att användas för att samla in tillförlitligt underlag till min studie.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Uppgifterna kommer att användas av mig samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall som någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.

Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i avidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrad att omedelbart ta bort uppgifterna.

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Information om behandlingen av personuppgifter

Din personliga integritet är viktig för oss på Högskolan i Borås. Därför är vi angelägna om att all behandling av personuppgifter sker på ett korrekt och säkert sätt i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar. Högskolan följer bland annat dataskyddsförordningen, mer känd som GDPR.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för all behandling av personuppgifter inom högskolans verksamhet. Om du har några frågor kring hur dina personuppgifter behandlas kan du läsa mer om hur högskolan behandlar personuppgifter på vår webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>. Du är också välkommen att kontakta ansvarig för den aktuella kursen med frågor.

Dina rättigheter

● Högskolan är öppen med hur vi behandlar dina personuppgifter. Om du vill veta vilka personuppgifter som vi behandlar om dig kan du kostnadsfritt en gång per år begära ett utdrag med information om detta (ett så kallat registerutdrag). För att beställa ett registerutdrag kan du använda blanketten för begäran om registerutdrag på högskolans webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>.

1. I vissa fall kan vi komma att be om samtycke (godkännande) till att behandla dina personuppgifter. Om du lämnar sådant samtycke kan du när som helst ta tillbaka detta. Vi kommer då inte att fortsätta behandla dina personuppgifter. På grund av lagkrav kan vi dock vara förhindrade att omedelbart radera uppgifterna.
2. Du har rätt att inte bli föremål för automatiserat beslutsfattande, inklusive profilering, dvs. beslut som fattas på teknisk väg utan mänsklig inblandning. Högskolan fattar inte några sådana beslut.
3. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter i ett allmänt använt format för att överföra dessa till en annan personuppgiftsansvarig.
4. Du har rätt att få dina personuppgifter ändrade eller kompletterade om de skulle visa sig vara felaktiga eller ofullständiga.
5. Du har rätt att i vissa fall få behandlingen av dina personuppgifter begränsad eller avslutad.
6. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter raderade.
7. Du har rätt att klaga på högskolans behandling av dina personuppgifter till Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet.

Kontakta oss

Personuppgiftsansvarig

ig

Högskolan i

Borås 501 90

BORÅS

Tel. 033-435 40 00

E-post:

registrator@hb.se

Org.nr: 202100-3138

Dataskyddsombud

Åsa Dryselius

E-post: dataskydd@hb.se

Informationsbrev

Datum: 2023-12-30

Förfrågan om att delta i en studie om Danslärares integrering av texter och bilder i undervisningen.

Hej! Jag heter Angela Rupertsson och är masterstudent vid Högskolan i Borås. Just nu dyker jag ner i en forskningsstudie som utforskar dansundervisning. Jag kommer genom intervjuer fokusera på vilka perspektiv danslärare på gymnasiet har i användandet av texter och bilder i undervisningen. När vi ses skulle jag vilja att du tar med 2–3 undervisningsmaterial. Jag vill härmed dela med mig av övergripande information om studiens syfte och ramar.

Syfte: Syftet med denna studie är att undersöka vilka pedagogiska perspektiv danslärare intar i samband med att de integrerar texter och bilder i sin dansundervisning. Studien syftar till att analysera detta material och hur urvalet av texter och bilder skapar en viss typ av undervisningsmiljö. Genom att fokusera på dessa aspekter av undervisningen strävar studien efter att belysa hur danslärare stödjer elevernas lärande och utveckling.

Ramar: Studien genomförs med hjälp av semistrukturerade intervjuer med danslärare som undervisar på gymnasiet. Intervjuerna kommer att spelas in, transkriberas och anonymiseras.

Studien följer forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2017) har fastställt. När som helst kan din medverkan avbrytas och det är valfritt att delta i studien. Undersökningen genomförs i möjligaste mån inom ramen för deltagarens ordinarie arbetsuppgifter och under arbetstid. Uppgifter om samtliga personer involverade i undersökningen ges högsta möjliga konfidentialitet. För att säkerställa att ingen utomstående ska kunna identifiera enskilda informanter tilldelas deltagarna fiktiva namn i uppsatsen. Ingen personlig information eller uppgifter som kan koppla deltagarna till en specifik arbetsplats anges i studien.

Jag frågar härmed om Du vill delta i denna studie. Oavsett om Du vill delta eller ej vore jag tacksam om du meddelar mig via mejl, se nedan. Efter ditt svar kommer jag kontakta dig för att bestämma tid för när en eventuell intervjun kan komma att genomföras. Intervjun beräknas ta cirka en timme.

Uppföljning: Studien beräknas vara klar under hösten 2024. Efter att studien har slutförts och blivit godkänd kommer den att göras tillgänglig för en bredare publik genom publicering. I samband med det kommer ljudfilerna och de transkriberade materialet att förstöras.

Kontaktuppgifter: Om du har några frågor om studien är du välkommen att kontakta mig på följande uppgifter:

Angela Rupertsson

Tack för din tid!

Bilaga 2

Till intervjun vill jag att du tar med:

Minst ett undervisningsmaterial (text och/eller bilder) som du använt dig av länge i dansundervisningen. Alt. ett favoritmaterial som du eller eleverna uppskattar och som du brukar återanvända.

Tag även med ett urval av undervisningsmaterial som du använder. Det kan vara böcker, artiklar, texter och/eller bilder som du själv satt ihop och lämnat ut till eleverna i dansundervisningen.

Tag gärna med dig en kopia av detta material (som står ovan) alternativt delge mig på annat sätt.

Fyra centrala frågor för den semistrukturerade intervjun.

Inledning:

Ditt namn:

Yrkestitel:

Utbildning:

Arbetsplats:

Antal år i yrket:

Pronomen:

Tema 1: Perspektiv (val och användning av) i undervisningsmaterial

Statiska frågor: Hur går dina tankar kring att välja ut undervisningsmaterial till dina danslektioner?

Är det svårt att välja ut vad material?

Använder du någon kurslitteratur i dina danskurser?

Är de svåra att hitta?

Om en VFU-student eller nyexaminerad student skulle fråga dig om råd och vill ha tips på litteratur, vad skulle du säga då?

Hur ofta använder du dig av texter och bilder som undervisningsmaterial?

Vilka perspektiv har du när du väljer (eller skapar eget) kursmaterial som består av text och/eller bilder?

Urvalsprocess av materialet. Finns medvetna övervägande av materialet?

Följdfrågor att välja mellan:

Ingår medvetna reflektioner om representation och mångfald i ditt undervisningsmaterial?

Om ingen kurslitteratur finns: vad skulle du önska fanns tillgängligt?

Tema 2: Användning av undervisningsmaterial:

Statiska frågor: Hur använder du text och bild-materialet i undervisningen?

Kan du visa ett material som varit med dig länge och som du har återanvänt?

Kan du visa mig något annat material som du har tagit med?

Tillgodoser dessa material elevernas utveckling?

Följdfrågor att välja mellan:

Kan du berätta om ett specifikt exempel där du aktivt har integrerat texter och bilder i din dansundervisning?

På vilket sätt skulle du säga att ditt material i danskurser är anpassat till elevernas olika behov?

När du inte använder text och bild i din undervisning, har du några tankar om hur det skulle kunna hjälpa dig och eleverna i din undervisning?

Även om du inte använder text och bild så ofta i din undervisning, vad skulle påverka dig positivt till att använda det?

Tema 3: Mångfald och kulturella perspektiv:

Statisk fråga: Hur ser du på mångfalden i det undervisningsmaterial du använder? Hypotetiska frågor: Hur skulle du reagera om en kollega påpekade att ditt perspektiv på undervisningsmaterial var föråldrat?

Om du ser en kollega som du tycker använder föråldrat undervisningsmaterial, hur skulle du ta upp frågan, vad skulle du säga?

Följdfrågor att välja mellan:

Vad skulle vara din respons om en elev framförde att ditt synsätt på undervisningsmaterialet inte var tillräckligt varierat eller inkluderande?

Back-up: Fastnar lärare i att oftast visa upp en stereotyp ung, vältränad, vit person på bilder?

Har ni några bilder uppsatta i danssalen eller i närheten av danssalen/salarna?

Representerar dessa bilder olika kroppar?

Tar du hänsyn till att ditt undervisningsmaterial bör ha igenkänning för alla elever?

Tema 4: Avslutning och reflektion:

Statisk fråga: Nu när vi pratat om undervisningsmaterial, har du några andra tankar än det vi pratat om?

Följdfrågor att välja mellan:

Hur tror du att ditt undervisningsmaterial påverkar elevernas utveckling på lång sikt?

Tack för din tid.

HÖGSKOLAN
I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se